

Vladimir Nazor: Veli Jože u radu sa najmlađima

Brajković, Bojana

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:953223>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-30**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

BOJANA BRAJKOVIĆ

VLADIMIR NAZOR: VELI JOŽE U RADU S NAJMLAĐIMA

Završni rad

Pula, 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

BOJANA BRAJKOVIĆ

VLADIMIR NAZOR: VELI JOŽE U RADU S NAJMLAĐIMA

Završni rad

JMBAG: 0303046325, izvanredni student

Studijski smjer: Stručni studij predškolskog odgoja

Predmet: Usmena zavičajna baština

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Teorija i povijest književnosti

Mentor: doc. dr. sc. Vjekoslava Jurdana

Pula, veljača 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Bojana Brajković, kandidatkinja za prvostupnicu Predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, _____, _____ godine.

Student

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Bojana Brajković dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Vladimir Nazor: Veli Jože u radu s najmlađima“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnog pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

SADRŽAJ:

UVOD.....	1
1. O DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI.....	2
2. NAZOR I DJEČJA PRIČA.....	4
2.1. Bajka i mit u Nazorovim djelima.....	6
2.2. Nazorova fantastična priča.....	8
3. HRVATSKA DJEČJA KNJIŽEVNOST PRVE POLOVICE 20. STOLJEĆA.....	10
4. VLADIMIR NAZOR.....	12
4.1. Biografija.....	12
4.2. Stvaralaštvo.....	13
4.3. Vladimir Nazor – istarsko razdoblje.....	16
4.4. Nazorovo stvaralaštvo za djecu.....	17
5. VELI JOŽE.....	20
5.1. O postanku djela.....	20
5.2. Kratki sadržaj.....	20
5.3. O djelu.....	23
6. VELI JOŽE – DJEČJA VERZIJA.....	24
7. KAKO DJECA UPOZNAJU VELOG JOŽU.....	25
7.1. Izrada slikovnice u radu s djecom.....	26
7.2. Veli Jože kao inspiracija za lutkarske predstave.....	29
8. FESTIVAL „DANI VELOG JOŽE U MOTOVUNU“.....	34
8.1. Cilj festivala.....	34
8.2. Sadržaj festivala.....	34
9. PROJEKT „ŠTO SVE MOŽE VELI JOŽE“.....	39
10. PROJEKT „TORBA VELOG JOŽE PUNA ISTRE“.....	40
ZAKLJUČAK.....	44
LITERATURA.....	45
POPIS FOTOGRAFIJA.....	50
SAŽETAK.....	51

UVOD

Vladimir Nazor svojim je djelovanjem učinio mnogo za hrvatsku dječju književnost. Njegova uloga značajna je, kako u području dječje poezije i proze, tako i u stvaranju igrokaza i uređivanju dječjih časopisa. Svoj plodan književni opus Nazor je obogatio usmenoknjiževnom tradicijom i mitskom simbolikom. Vlastito djetinjstvo, i djetinjstvo djece koja su ga za života okruživala, predstavljala su snažnu inspiraciju na njegovom stvaralačkom putu.

U prvom djelu rada ukratko se osvrćemo na pojam dječje književnosti, njezine specifičnosti i vrste. Nešto će se detaljnije opisati bajka i mit u Nazorovoj priči bitna za naš rad. Kroz kratki pregled povijesti dječje književnosti u Hrvatskoj, otkrivamo ulogu i značaj Vladimira Nazora.

Drugi dio rada posvećen je Nazorovoj biografiji, koja je važna za razumijevanje njegovog cjelokupnog stvaralaštva. Ovdje se posebno osvrćemo na dio života koji je proveo radeći i boraveći u Istri. Istarsko razdoblje najplodnije je razdoblje njegova književnog rada u kojem je nastao *Veli Jože*, ali i druge mnogobrojne poznate priče.

Pripovijetku *Veli Jože* djeca upoznaju u šestom razredu osnovne škole kao dio obavezne lektire. Mnogima je to ujedno i prvi susret s ovim djelom. Poticaj za nastajanje rada krenuo je od ideje kako Nazorova djela, uz pravilnu adaptaciju, možemo približiti i djeci predškolske dobi.

U nastavku rada detaljnije se upoznajemo sa samom pripovijetkom, njezinim postankom i sadržajem. Posebna pozornost posvećena je praktičnom djelu, ujedno i završnom djelu rada, u kojemu su prikazani konkretni primjeri u radu s djecom predškolske dobi kroz različite projekte, aktivnosti i događanja.

Polazeći od navedenog osnovni cilj i svrha ovog rada je potaknuti na promišljanje o potrebi uključivanja hrvatske dječje književnosti u rad s predškolskom djecom, kao i na važnost promicanja zavičajne kulture.

1. O DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI

Različiti teoretičari dječju književnost definiraju na različite načine. Milan Crnković, teoretičar i povjesničar dječje književnosti, navodi formulaciju prema kojoj je to „poseban dio književnosti koji obuhvaća djela što po tematici i formi odgovaraju dječjoj dobi (grubo uzevši od 3. do 14. godine), a koja su ili svjesno namijenjena djeci, ili su tijekom vremena, izgubivši mnoge osobine koje su ih vezale za njihovo doba, postala prikladna za dječju dob, potrebna za estetski i društveni razvoj djece, te ih gotovo isključivo ili najviše čitaju djeca“ (Crnković, 1980: 5-6).

Dječja književnost ima svoje specifičnosti. Da bi neko djelo bilo prihvatljivo djetetu ono mora biti lišeno nametnute pouke, a autor mora biti netko tko poznaje život djeteta. Osim što mora poznavati dijete, on mora poznati i specifičnosti različitih razvojnih razdoblja i na određeni se način poistovjetiti s njima. Dječja književnost, za razliku od takozvane „velike književnosti“, mora biti prilagođena dječjoj dobi. Postoje djela koja oni ne mogu razumjeti dok ne dostignu određenu dob, teme i književne vrste primjerene različitim fazama odrastanja. U dječjoj književnosti postoje djela koja su ciljano napisana za djecu, kao i ona koja nisu prvenstveno namijenjena djeci ali su ih djeca prisvojila pronalazeći u njima nešto blisko (loc. cit.).

Kroz povijest nastanka dječje književnosti, brojni su se autori okušali u pisanju i stvaranju djela za djecu. Obraćajući se djetetu i njegovu svijetu, mnogi u tome nisu uspjeli i udaljili su dijete od svojih djela. Složit ćemo se s konstatacijom Milana Crnkovića i Dubravke Težak (2002: 8) koji kažu: „Ima pisaca koji su u toj književnosti našli sebe i onih koji su u nju zalutali.“ Promatramo li dijete kao čitatelja u nastajanju, uloga dječjeg autora postaje tim značajnija, jer neadekvatna, djeci nezanimljiva literatura stvara otpor prema čitanju. Dijete tako gubi interes za knjigu koja ima presudnu ulogu u njegovu obrazovanju.

Nazor u svojim bilješkama iz 1936. godine također primjećuje i kritički zaključuje: „Uvidjeh da je jedno pisati o djeci (kako se to kod nas ponajviše radi), a drugo pak pisati za djecu (a to je što našim najmlađima treba i za čime zapravo čeznu)...“ (Nazor, 1949: 192, prema Hranjec, 2006: 63).

Govoreći o Nazorovu književnom stvaralaštvu, Zalar posebno ističe maštu kao bitan i snažan čimbenik njegova stvaralaštva. „Uzmemo li da je mašta temeljno obilježje

svijeta djetinjstva i duševno svojstvo preko kojega se dijete otiskuje prema svijetu spoznaje, tada je Nazor raspolagao vrlo važnim stvaralačkim impulsom, da ostvari duh avanture i da zađe u skrivene tajne dječjeg svijeta mašte“ (Zalar, 1979: 6). Ova Zalarova misao ponajbolje nam objašnjava temelje na kojima počiva Nazorov uspjeh kao dječjeg pisca.

U dječjoj književnosti, kao i u književnosti za odrasle, postoje književne vrste. Podjela na rodove, vrste i podvrste u dječjoj književnosti jednaka je kao i u književnosti za odrasle, ali oni nisu jednako raspodijeljeni (Crnković, Težak, 2002: 14).

Stjepan Hranjec (2006: 22) navodi dva osnovna kriterija za pripadnost vrste dječjoj književnosti: dob (čitatelja) i struktura (vrste). Zbog njih, podjela u dječjoj ne odgovara podjeli u književnosti za odrasle. Vrste poput slikovnice posve su udomaćene u dječjoj književnosti, druge će pak strukturom biti prilagođene dječjoj recepciji, recimo pripovijetka i roman.

Glavne vrste dječje književnosti podrazumijevaju slikovnicu, dječju poeziju, priču, dječji roman ili roman o djetinjstvu. To su djela isključivo pisana za djecu, govore o djeci i izdana su od dječjeg nakladnika. Nazivamo ih još i pravom dječjom književnošću (Crnković, Težak, 2002: 14-15).

Drugu skupinu sačinjavaju tzv. granične vrste, basne, roman o životinjama, avanturistički roman, povijesni roman, putopis, biografija, znanstveno fantastičan roman, koji graniče s književnošću za odrasle (loc. cit.).

Može se zaključiti kako se dječja književnost pojavljuje u raznolikim oblicima, od slikovnice, preko poezije i priče do tinejdžerskog romana. U povijesti dječje književnosti postoje mnogi primjeri knjiga koje nisu pisane za najmlađu publiku, ali su vremenom postale prepoznate baš među djecom. Međutim, vrste poput eseja i feljtona ne nalazimo u dječjoj književnosti, dok slikovnice nema u književnosti za odrasle (loc. cit.).

2. NAZOR I DJEČJA PRIČA

Dječja priča zauzima veliki dio dječje književnosti. Razlog za to svakako leži u njezinoj sveobuhvatnosti. Pod pojmom priče nalazimo priče u širem smislu, narodnu i umjetničku priču, bajku, pripovijetku, legendu, fantastičnu priču. Od svih vrsta dječje književnosti priča je zbog svojih čudesnih elemenata, neobičnih likova i odstupanja od stvarnosti najprivlačnija djetetu (Crnković, Težak, 2002: 21-22).

Cjelokupno područje priče dijeli se na narodnu i umjetničku priču. Narodna priča potekla je od bogate usmene baštine, a prenosila se s generacije na generaciju. Prema Crnkoviću, narodna priča ima svoju podjelu na bajku koja obuhvaća mit, čudesnu priču, legendu i sagu, te na novelu i anegdodu.

Umjetnička se priča razvila iz narodne, međutim s vremenom se od nje odvojila. Ona se dijeli na bajku, fantastičnu priču i priču koja je bliska realističnoj pripovijetci (ibidem, str. 20-21).

„Dječja priča obuhvaća dakle, sve što je za djecu preuzeto iz riznice narodnih priča i sve umjetničke, u najvećoj mjeri prozne tekstove koji su građeni po uzoru na narodnu priču ili je u njima element čudesnog izražen na drukčiji način“ (loc. cit.).

Uz Ivanu Brlić-Mažuranić, Nazor je najveći i najbolji predstavnik hrvatske dječje priče. „Najzanimljiviji je predstavnik legende, kršćanske legende i legende iz hrvatske povijesti u hrvatskoj dječjoj priči i pobornik oslanjanja hrvatske dječje priče na čudesnost sadržanu u bilo kojem umjetničkom obliku lokalnih narodnih fantastičnih umotvorina (bajke, balade, romance) i u isto vrijeme na velike motive svjetske dječje priče“ (Crnković, Težak, 2002: 288). „Govoriti o Nazoru kao dječjem piscu, znači, dakle, govoriti o priči“ (ibidem, str. 282).

Nazor ne prilazi dječjoj priči slučajno, već je ona jedan od bitnih načina njegova umjetničkog izraza. On je također svjestan da njegove nedječje priče mogu čitati djeca, ali ih je potrebno preraditi kao što je to bio i slučaj s *Velim Jožem* (ibidem, str. 283).

U nekim Nazorovim pričama vidljiv je određen utjecaj stranih autora (Andersen, Kipling), ali se jednako očituju i njegove originalne značajke, poput oslanjanja priče na čakavske balade i romance, dominantna prisutnost prirode, posebice mora,

mitologizacija hrvatske povijesti i snažna povezanost s legendom, vidljiva u većini priča koje govore o grijehu, iskupljenju, žrtvi, te sklonost alegoriji. Njegovi likovi su jedinstveni, veliki i snažni, nositelji općeljudskih stavova u vječnoj borbi dobra i zla (loc. cit.).

U literaturi ponekad nailazimo na podijeljena mišljenja o umjetničkoj vrijednosti Nazorovih priča, posebice bajki. Uspoređujući ih s pričama Ivane Brlić-Mažuranić, Crnković (1980) naglašava kako Nazorove priče nisu građene tako čisto i s osjećajem mjere. Stjepan Hranjec (2006), ne osporavajući Nazorov talent ipak smatra kako on svojim djelima nije izazvao znatniju dječju pozornost.

Uzimajući u obzir ove kritike, ipak ćemo se složiti s Ivom Zalarom (1979) koji Nazora opisuje kao pisca predodređenog da bude dječji pisac, naglašavajući njegovu maštovitost, ljubav za tajanstveno i čudesno u svijetu, te sposobnost da od običnih stvari stvori čarobnu priču.

„I premda je na tom području dao i poluoriginalnih stvari (...) pojedinim pripovijetkama nastalim u punini inspiracije, osigurao je trajno mjesto u hrvatskoj dječjoj fantastici“ (Zalar, 1979: 35).

Među njegovim dječjim pričama posebno se ističu *Bijeli jelen*, *Minji* i dječja verzija *Velog Jože*. Njih je i sam autor jasno naznačio kao priče namijenjene djeci uvrstivši ih u svoje dječje knjige. U njima su glavni junaci djeca ili svojim osobinama nalik djeci, naoko slabiji od svojih neprijatelja, međutim sposobni za velika djela. Lagana fabula, sretni završetci i glavni junaci poput njih samih, s kojima se lako poistovjećuju, osobine su kojima ova djela privlače djecu (Crnković, Težak, 2002: 283-284).

Zbirka *Istarske priče*, nastala 1913. godine, predstavlja umjetnički vrijednu i originalnu Nazorovu priču. Zbirka sadrži osam bajki i priča među kojima su *Veli Jože*, *Boškarina*, *Halugica*, *Albus kralj*, *Djeвица Placida*, *Šuma bez slavuja*, *Svjetionik* i *Divičin grad* (Crnković, 1980: 50).

2.1. Bajka i mit u Nazorovim djelima

„Bajka je jedan od najstarijih oblika usmenog narodnog stvaralaštva i polazi od mitološkog poimanja svijeta. U njoj se susreću fantastični likovi, prizori i događaji, ona je slikovito, u ruho razigrane mašte odjeveno prikazivanje svijeta“ (Crnković, 1980: 21).

Od ranog djetinjstva Nazor je bio obuzet svijetom bajke i pustolovine. „Pod utjecajem lektire, u talijanskom prijevodu Homerove *Ilijade* i *Odiseje*, zatim pustolovina Ariostova *Mahnitog Orlando*, te romantičnih djela Fusinata, Metastasija i Manzonijsa, u razigranoj mašti mladog Nazora pojavljivat će se u svome nadnaravnom sjaju legendarna i mitska bića, heroji, vitezovi, pustolovine, junaštvo, slava i ljepota“ (Mihanović, navedeno u Zalar, 1979: 6).

Pokušamo li u Nazorovim bajkama pronaći sve elemente narodne, grimovske bajke ustvrdit ćemo kako vrlo malo Nazorovih priča možemo nazvati pravim bajkama. Bajke poput *Pedaljmuža-Lakatbrade* i *Trinajstića* te odrednice¹ jedine u potpunosti zadovoljavaju, no u ostalima nalazimo tek poneka obilježja bajke. Zaključuje se kako se ne moraju u bajci steći svi elementi narodne bajke da bismo je nazvali bajkom. Presudan je ton koji proizlazi iz spleta bajkovitih elemenata upletenih u fabulu, a koji kod čitatelja izazivaju bajkoviti dojam (Težak, navedeno u Zalar, 1979: 10-11).

Hameršak i Zima kritički gledaju na termin „narodna“ bajka i nude podjelu bajke na usmene, klasične i autorske. U toj podjeli, začetnicima autorske bajke u hrvatskoj smatraju Vladimira Nazora i Ivanu Brlić-Mažuranić, ističući kako su oni dali dignitet dotad podcijenjenom književnom obliku. Autorska bajka slobodnija je od usmene bajke, nije nužno shematična i zadana, likovi mogu biti individualizirani i kompleksniji, kao i način gradnje i stil (Hameršak, Zima, 2015: 233-243).

Nazorova bajka oslanja se na narodnu pripovijetku i slavensku mitologiju. U njoj je svijet malen i nestvaran, stvoren na natprirodnim elementima. U Nazorovim bajkama

¹ Stjepko Težak prihvaća odrednice bajke prema V. J. Propp i M. Lüthi. Neke od tih odrednica su: apstraktnost, formulizam, odsutnost karakterizacije i psiholoških nijansiranja, simetrija u ponavljanju i stanovita mistična algebra; sublimacija surovih motiva i irealan prostor koji kao da je jednako osvjetljen sa svih strana; skučenost u izboru motiva i mala sloboda u načinu njihove obrade; lakoća savladavanja prostornih i vremenskih udaljenosti; nizanje epizoda po logici radnje, ali bez uzajamnog upotpunjavanja i objašnjavanja; situacija i likovi bez pozadine; lik i događaj na razini ovozemaljskog života u kojem dodir s onostranošću nije čudo.

sve je moguće, ljudi žive po „pravilima“ fantastike gdje nema razlike između stvarnosti i izmišljenog svijeta. Prijelaz iz realnosti u bajku događa se prirodno. Bića imaju ljudsko obličje, ali i nadnaravne osobine. Prostor u kojemu živi Nazorov svijet je priroda, planina, šuma, more. Ona je istkana od autorove bujne mašte, etičkih poruka i ljubavi prema prirodi i svijetu (Idrizović, 1984: 116-119).

„Nazorove su bajke granične, na prijelazu između bajke i novele ili bajke i neke druge vrste, legende, anegdote, basne, popularno-naučne priče i fantastične novele“ (ibidem, str. 119).

Takav je i *Veli Jože* u kojem je Nazor na jedinstven način spojio mit, bajku i fantaziju s realističnim pripovijedanjem (Mihanović-Salopek, navedeno u Nazor, 2001: 7).

„Cjelokupno Nazorovo stvaralaštvo prožeto je mitskim temama, odnosno njegovom mitskom simbolikom. Mit je važan i nezaobilazan čimbenik u Nazorovim djelima. Gotovo u svim razdobljima njegova stvaralaštva prisutan je kao stilski zahvat, odnosno kao ideologem“ (Paščenko, 2011: 141, 12.10.2016.).

Gjurgjan (1995: 43) definira mit kao najstariji oblik čovjekova pripovijedanja, pokušaj da se pomoću riječi objasni svijet oko sebe i svoje mjesto u tom svijetu, da se stvore etičke norme potrebne za opstanak. Mit nije svjedočanstvo zbilje već njezina interpretacija. „Njegov svijet je univerzalan, božanski, arhetipski: on izdvaja čovjeka iz svijeta prolaznosti i smrtnosti, sugerirajući postojanje jednog drugog svijeta, u kojem se stvari obnavljaju i traju“ (loc. cit.).

Počeci Nazorova mitologizma sežu u njegovo djetinjstvo. Očaranost mitskom prošlošću vlastitog zavičaja započela je u najranijoj dobi, a svoj vrhunac dostigla u razdoblju moderne. Svoja najbolja djela nadahnutu mitologijom, Nazor je stvarao u razdoblju kada okretanje mitskom predstavlja opći znak vremena. Povratak legendama, bajkama i usmenoj predaji, obilježje je književnog stvaranja autora toga razdoblja (ibidem, str. 55-92).

Sam Nazor svoja djela nadahnutu mitologijom i legendama iz slavenske prošlosti dijeli u dvije skupine. Prvu skupinu čine ona djela u kojima se naziva poganinom, a to su djela poput *Slavenskih legendi* i *Živane*. U njima Nazor slavi vezu čovjeka sa suncem i zemljom, te njegovu životnost. Drugoj skupini pripadaju djela poput *Hrvatskih kraljeva* i *Divičinoga grada*, a u njima se veličaju mitski junaci iz nacionalne

prošlosti i stvara slavenski junački mit. U njima Nazor rekonstruira prošlost, napušta klasični mit i okreće se domoljubnom pjesništvu (ibidem, str. 92-93).

2.2. Nazorova fantastična priča

„Fantastična priča na podlozi realnog svijeta gradi irealan svijet u kojem irealni elementi slikovito iskazuju osjetilima nedostupnu stvarnost koja postoji u podsvijesti, u željama, u igri djece“ (Crnković, 1980: 21). Drugim riječima „fantastična priča uvijek prikazuje realni svijet, a pribjegava irealnosti da bi bolje prikazala njegovu realnost“ (ibidem, str. 57).

Fantastičnu priču (fantasy) nije lako definirati. U hrvatskoj dječjoj književnosti fantastična se priča često izjednačavala s bajkom. Traženjem razlikovanja ovih žanrova u svojim su se radovima dotakli mnogi autori. Definiramo li bajku kao svaku priču u kojoj je sve moguće, izgrađenu na iracionalnim, nadnaravnim elementima dobivamo širok spektar povijesno, stilski i strukturno različitih tekstova čime se gubi različitost u odnosu na druge žanrove, ponajviše na fantastičnu priču (Hameršak i Zima, 2015: 257). Kako navode Crnković i Težak (2002: 24), mogućnosti su bajke ograničene i podložne shemama dok su mogućnosti fantastične priče vrlo široke.

O razlikama između bajke i dječje fantastične priče, Dubravka Zima ističe kako se zbivanje u fantastičnoj priči najčešće smješta u odrediv vremensko-povijesni okvir, za razliku od bajke koja je neodređena po tom pitanju. Nadalje, navodi kako su likovi individualizirani, a fantastična priča dvodimenzionalna, podijeljena na dvije razine događanja, realnu i fantastičnu. Onostrano izaziva čuđenje, strah, zaprepaštenje, dok je u bajci prihvaćeno kao „normalno“. Iz navedenog se može primijetiti kako definicija autorske bajke također obuhvaća neke od ovih odrednica, međutim ona ipak ostaje u okvirima jednodimenzionalnosti (Hameršak, Zima, 2015: 258-260).

Razvoj fantastične priče u svjetskoj dječjoj književnosti započinje *Alisom u zemlji čudesa* Lewisa Carolla. U Hrvatskoj je pratimo od kraja 19. stoljeća, dok se njezin zamah vezuje uz drugu polovicu 20. stoljeća (loc. cit.).

Iako su neki skloni smatrati Ivanu Brlić-Mažuranić i njezine *Priče iz davnine* začetkom ovog književnog žanra u Hrvatskoj, ne može se sa sigurnošću tvrditi koje je prvo hrvatsko *fantasy* djelo, premda postoje teorije kako je to upravo *Veli Jože*.

Davor Šišović u članku „Sušačke revije“ pod naslovom „Nazorov *Veli Jože*“ upravo ovo djelo naziva prvim hrvatskim *fantasy* romanom (Šišović, 2009: nije paginirano, 31.08.2016.).

U traganju za nacionalnim korijenima fantastične književnosti, autor u *Velom Joži* pronalazi argumente za prvi hrvatski *fantasy* roman, te istodobno zaključuje kako je Vladimir Nazor prvi hrvatski *fantasy* pisac. Kako dalje objašnjava, pokušavajući osloboditi *Velog Jožu* od političkih i povijesnih tereta on u njemu prepoznaje potpuno oblikovan i logički uređen svijet, u kojem magijsko i nadnaravno funkcioniraju kao podrazumijevajuća i očekivana sastavnica. “Divovi i mali ljudi, vještice i štrige, demoni i šumske vile, „storuki“ div Galeot Ilija, a napose reminiscencije zarobljenog i Velog Jože na davnašnje *zlatno doba* mira i blagostanja u kome su divovi vladali, to su gotovo kanonski žanrovski elementi današnje, moderne *fantasy* književnosti“ (Šišović, 2009: nije paginirano, 31.08.2016.).

Više od sto godina nakon objavljivanja *Veli Jože* potiče maštu i kreativnost hrvatskih pisaca fantastične književnosti. Književnik i novinar Zoran Krušvar Velog je Jožu upotrijebio kao lik u svojoj priči *Dvoboj*. U toj priči, smještenoj u daleku budućnost, Veli Jože je robot divovskih dimenzija koji se bori protiv drugog divovskog robota, također poznatog *Regoča*. Književnica Marina Jadrejčić divove iz doline Mirne oživjela je u seriji fantastičnih priča. Labinski pisac Robi Selan u jednoj je svojoj priči Velog Jožu u Japanu suprotstavio Godzilli. Dvadeset najboljih priča našlo je i svoje mjesto u zbirci pod nazivom *Priče o divovima*. Ova zbirka predstavljena je u sklopu „Festivala fantastične književnosti“², koji je na stotu obljetnicu nastanka *Velog Jože* prigodno održan u Motovunu. U ovoj zbirci autori su izvukli divove iz drevnih vremena i smjestili ih u sadašnjost, ali i budućnost. Od ljutih osvetnika do tužnih povratnika, od skladnog suživota s ljudima, do bijega na druge planete, ovi literarni divovi pokazali su kako posjeduju neograničen književni potencijal (loc. cit.).

² Festival fantastične književnosti je književna manifestacija koja se održava u gradu Pazinu i gradu-partneru koji se mijenja svake godine. Svake godine izlazi i zbirka kratkih žanrovskih priča koje se prikupljaju natječajem, a čija je tema vezana uz grad-partner. 2008. godine festival je održan u Motovunu povodom obilježavanja stote godišnjice od prvog objavljivanja *Velog Jože*.

3. HRVATSKA DJEČJA KNJIŽEVNOST PRVE POLOVICE 20. STOLJEĆA

Književnost namijenjena djeci u Hrvatskoj javlja se s izvjesnim zakašnjenjem u odnosu na onu svjetsku. U početku ju čine prijevodi djela stranih autora, dok s vremenom ta djela zamjenjuju hrvatska, autorska djela. Siromaštvo, nepismenost, nesređeno pitanje književnog jezika, samo su neki od uzroka zaostajanja hrvatske dječje književnosti za svjetskim tokovima (Crnković, Težak, 2002).

Intenzivniji razvoj dječje književnosti u Hrvatskoj počinje se primjećivati tek polovicom 19. stoljeća. Vezan je ponajprije uz školstvo i pedagogiju, kojima je glavni cilj bio stvaranje čitateljskih navika kod novih naraštaja učenika. Dominantna ličnost ovog razdoblja bio je Ivan Filipović. Ivan Filipović ujedno se smatra i prvim hrvatskim dječjim piscem, a kao prva prava knjiga za djecu navodi se *Mali tobolac raznog cvjetja za dobru i pomnjivu mladež* iz 1850. godine. *Mali tobolac* knjižica je izašla u Zagrebu i sastojala se od četiri dijela, raznih pjesama, mudrih izrečenja u stihu i malih pripovijetka, te domorodnih misli.

Prema Milanu Crnkoviću upravo ta knjižica označava formalni početak hrvatske dječje književnosti koja tako započinje poezijom (Crnković, Težak, 2002: 130).

Filipović je napisao prve dječje pjesme i prevodio strana djela, pokrenuo je i uređivao prvi hrvatski dječji časopis *Bosiljak*. Također pokreće i ostale djelatnosti važne za razvitak dječje književnosti, promiče dječju književnost u školama, osniva Hrvatski pedagoško-književni zbor i Knjižnicu za mladež.

U ovom razdoblju posebno je važno spomenuti časopise za djecu. Uz već spomenuti *Bosiljak* pokrenuti su *Smilje* i *Bršljan*. Njihova uloga smatra se neobično važnom za dječju književnost jer omogućuje dječjim piscima da objavljuju svoje tekstove, te na taj način potiču djecu na čitanje i razvijaju dječju književnost (Crnković, Težak, 2002: 146).

U 20. stoljeću započela je vrlo plodna epoha hrvatske dječje književnosti koju su obilježili dvoje velikih književnika, Ivana Brlić-Mažuranić i Vladimir Nator. Uz njih, značajnu je ulogu imala i spisateljica Jagoda Truhelka.

Kako zaključuje Milan Crnković ovo je zapravo pravi početak hrvatske dječje književnosti karakteriziran visokim umjetničkim dometom. Pojavom Ivane Brlić-

Mažuranić završava period lutanja dječje književnosti i ona postaje u punom smislu dječja i umjetnička (Crnković, Težak, 2002: 252-253). Uz bolje uvjete života i veću pismenost, 20. stoljeće sa sobom donosi procvat dječje proze. Razvijaju se dvije važne vrste dječje književnosti, roman i priča. Postupno je slabila uloga dječjih časopisa koje zamjenjuju knjige. Dakako, časopisi i dalje postoje. Uz već navedene pojavljuju se i mnogi novi.

Godine 1909. počinje izlaziti časopis *Mladi Istranin* koji ubrzo mijenja ime u *Mladi Hrvat*. Težnja je bila pružiti istarskom i primorskom djetetu prikladno umjetničko i zabavno štivo, razviti nacionalnu svijest i zadovoljiti potrebu za čitanjem. Iako je izlazio nepunih šest godina, časopis *Mladi Hrvat* odigrao je važnu ulogu u predstavljanju i oblikovanju Vladimira Nazora kao dječjeg pisca. Najbolji dječji radovi objavljeni u *Mladom Hrvatu* upravo su Nazorove priče (ibidem, str. 280-281).

Kao glavni suradnik, Nazor intenzivno surađuje u *Mladom Hrvatu* od 1910. do kraja 1913. godine. Pod vlastitim imenom ili pseudonimom Mirvlad Zorna objavljuje ukupno dvadesetak pjesama i isto toliko kraćih priča, povijesnih legendi ili predaja. Ovdje u nastavcima izlazi i *Veli Jože* (za djecu), *Minji* i *Bijeli jelen*, a posebno je zanimljiv i strip pod nazivom *Posljednje zgrade majstora Floka* za koji je Nazor pisao tekst (ibidem, str. 281-282).

Specifičnost ovog razdoblja je opća sklonost literature za legendu i čudesa, okretanje slavenstvu, te Prvi svjetski rat koji utječe na tadašnje autore. Teške i tragične ratne prilike poticaj su za bijeg u bolji, čudesniji svijet. Kako navode autori i Vladimir Nazor brani se od rata bijegom u irealni, čudesni svijet. Svoje najbolje priče Nazor je napisao netom prije i za vrijeme rata (ibidem, str. 253-254.).

Umjetnici moderne aktualiziraju prošlost i obnavljaju slavenske mitove, predstavljajući ih u arhitekturi, slikarstvu, kazalištu i književnosti (Paščenko, 2011: 145, 12.10.2016.).

4. VLADIMIR NAZOR

4.1. Biografija

Vladimir Nazor rođen je 30. svibnja 1876. godine u mjestu Postirama, na otoku Braču. U Postirama je zajedno sa svojim roditeljima i sestrama, živio do svoje pete godine, nakon čega sele u Velo Selo. Pučku školu Nazor je polazio u mjestima Ložišće i Bobovišće, a od rane je dobi pokazivao zanimanje za bogatu kućnu knjižnicu (Mihanović-Salopek, navedeno u Nazor, 2001: 5).

Nazorovi preci, i s očeve i s majčine strane, bili su obrazovani i nadareni ljudi: eruditi, glazbenici, pjesnici, graditelji violina (Gračaković, 2010: 19).

Petar Nazor, Vladimirov otac, proveo je radni vijek kao carinski službenik, no zanimala ga je i glazba, grčki i rimski klasici. Majka Marija, rođena Vulić, potjecala je iz roda poznatog hrvatskog i talijanskog književnika Nikole Tommasea. Voljela je glazbu i knjige, svirala je i čitala, uglavnom talijanske pisce. Talijanski je govorila književnim jezikom, a hrvatski samo bračkim čakavskim dijalektom (loc. cit.).

Nakon pučke škole, roditelji ga 1886. godine šalju u Veliku (klasičnu) gimnaziju u Splitu. Kako navodi Marija Gračaković (2010) on tu odluku prima kao kaznu. Nježan i osjećajan, izuzetno povezan s majkom i rodnim otokom, u novoj se sredini teško prilagođava. Težak period prilagodbe dodatno otežava i bolest zbog koje nije u mogućnosti redovito pohađati nastavu, što u konačnici dovodi do ponavljanja drugog razreda. Na polugodištu drugog, ponovljenog razreda, Nazor se prebacuje u Veliku realku. Veliku realku završava u roku s odličnim uspjehom. Tijekom svojeg školovanja u Splitu Nazor počinje pisati i objavljivati svoje prve pjesme (loc. cit.).

Nakon završene gimnazije svoje školovanje Nazor nastavlja u Grazu, gdje na Filozofskom fakultetu studira prirodne znanosti. Kao glavni predmet odabire prirodopis, dok za obavezne sporedne predmete uzima matematiku i fiziku.

1902. godine završava studij nakon kojega se vraća u domovinu.

Prvo zaposlenje pomoćnog učitelja (suplenta) dobiva upravo u Splitu, u gimnaziji u kojoj je i sam bio učenik. Ubrzo nakon toga biva premješten u Zadar, a zatim kao srednjoškolski profesor radi po raznim primorskim mjestima (Pazin, Kopar, Kastav). 1918. godine, Nazor seli u Zagreb gdje radi na Učiteljskoj školi. Dvije godine kasnije

odlazi u Crikvenicu i postaje upravitelj dječjeg doma. Do konačnog umirovljenja promijenio je još nekoliko namještenja. Mirovinu dočekuje u Zagrebu 1933. godine kao direktor II. muške realne gimnazije. Godine 1940. Nazor postaje redoviti član Akademije, današnje Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Mihanović-Salopek, navedeno u Nazor, 2001: 5).

U prosincu 1942. godine zajedno s prijateljem, pjesnikom Ivanom Goranom Kovačićem odlazi u partizane. Nakon povratka iz rata intenzivno se bavi politikom i književnim stvaranjem. Postaje predsjednik ZAVNOH-a i predsjednik Prezidija Hrvatskog sabora što ostaje do smrti. Umro je 19. lipnja 1949. godine, a iza sebe ostavio veliki književni opus.

„*Od najhrvatskijeg našeg pjesnika*“, kako ga je nazvao Antun Gustav Matoš, oprostilo se na zagrebačkom Mirogoju mnoštvo ljudi, prijatelja i štovatelja njegovih djela. Njegovim imenom nazvana je najveća državna nagrada u Republici Hrvatskoj. „Nagrada Vladimir Nazor“ dodjeljuje se svake godine na obljetnicu njegove smrti, za najbolja umjetnička ostvarenja na području književnosti, glazbe, filma, likovnih i primijenjenih umjetnosti, arhitekture i urbanizma. Dodjeljuje se kao godišnja nagrada i kao nagrada za životno djelo (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012: nije paginirano, 25.09.2016.).

4.2. Stvaralaštvo

Djetinjstvo je snažno obilježilo stvaralaštvo Vladimira Nazora. Odrastanje na krševitom otoku, odsutnost ljudi, posebno djece i neredovito školovanje učinili su od njega osamljenu osobu sklonu razmišljanju i sanjarenju. Kako navodi Duško Kečkemet „U godinama Nazorovog djetinjstva uvala nije bila pošumljena, vinogradi i maslinici bili su rjeđi zbog škrtog zemljišta. U toj prirodnoj škrtosti i sam je dječak bio još osamljeniji“ (Kečkemet, 2004: 1, 31.08.2016.). Uz samoću koja se često osjeća u njegovim djelima, podjednako se osjeća i snažna povezanost s prirodom.

Svoje književno stvaranje mladi Nazor započinje kao gimnazijalac u Splitu. Prve stihove pjesnika početnika objavio je 1893. zadarski *Narodni list*. U književnost Nazor ulazi u vremenu hrvatske moderne, istaknuvši se zbirkama pripovjednih pjesama *Slavenske legende* (1900) i epskim spjevom *Živana* (1902). U Nazorovom bogatom

književnom opusu, najvažnijim se smatra pjesništvo (Hrvatska enciklopedija, nije datirano: nije paginirano, 19.09.2016.).

„Pjesme je pisao na standardnome jeziku i čakavici (najčešće mješavina bračke, istarske i kastavske čakavštine), sa strogo vezanim stihom, često ditirampske intonacije“ (Istarska enciklopedija, 2008: nije paginirano, 15.09.2016.).

Godine 1904. u Zadru je objavio *Knjigu o hrvatskim kraljevima*. Ovu zbirku pjesama, temeljenu na povijesnim izvorima i usmenim predajama, nadopunjavao je i dorađivao tijekom narednih godina. Zbirka *Hrvatski kraljevi* nastala je 1912. godine, a predstavljala je njegovu najpoznatiju zbirku povijesnih nacionalnih pjesama. U ovom razdoblju započeo je pisati i istarske sonete, a *Matica slovenska* objavila je *Velog Jožu*, djelo po kojemu se najviše prepoznaje Nazorova proza. Nešto kasnije nastaju njegove vrijedne zbirke pjesama *Pjesme ljuvene* (1915) i *Intima* (1915), epovi *Medvjed Brundo* (1915) i *Utva zlatokrila* (1916), te zbirka priča *Stoimena* (1916) (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2012: nije paginirano, 25.09.2016.).

Nazorovo pjesništvo nastajalo je u velikom vremenskom rasponu, stoga je i bilo podložno različitim promjenama. Njegove početke „obilježava zanimanje za velika metafizička pitanja o odnosu čovjeka prema apsolutu, o povijesnoj sudbini naroda, uranjanje u slavenski i antički mit, jaka utopijska svijest i otvorenost nacionalnim ideologijama. U godinama Prvog svjetskog rata i poslije Nazorovo pjesništvo postaje duhovnije i subjektivnije (*Intima, Niza od koralja, Pjesme o četiri arhanđela, Deseterci, Knjiga pjesama*)“ (Hrvatska enciklopedija, nije datirano: nije paginirano, 19.09.2016.).

Nazorovo stvaralaštvo obilježili su motivi iz mita, legende i folklor (Istarske priče, *Stoimena, Arkun*), teme iz dalmatinskih ambijenata (*Priče s ostrva, iz grada i sa planine*) i memoarska proza (*Na vrhu jezika i pera, Kristali i sjemenke*). „Nazor kao prozni pisac pokazao je i smisao za aspekte života strane njegovu pjesništvu, a znao je uvjerljivo i realistički analizirati narav i ponašanje ljudi u društvenim svjetovima svojega djetinjstva i mladosti (*Vra Krste, Voda*)“. Važan dio Nazorova proznoga opusa zauzimaju i putopisi, posebno onaj s putovanja u Egipat (*Putopisi*) (lot. cit.).

Vučetić je izdvojio pet razvojnih faza u Nazorovom djelu (Vučetić, 1965: 24-27, prema Franković, 2012: 39).

Prva faza je mitološko-legendarna, a trajala je najdulje, od njegova ulaska u književnost 1892. do 1910. U njoj je Nator shvaćen kao pjesnik svijetle budućnosti i zdravlja, slavenskih bogova i hrvatskih kraljeva. Njegova poezija i proza puna je mladenačkih ideala, životne radosti i dobrote. Istodobno, on progovara o ljudskoj patnji i vlastitim romantičnim emocijama. Ovo je vrijeme nastanka njegovih legenda o hrvatskoj prošlosti i pjesništva istarske tematike.

Druga faza, od 1910. do 1920., obilježena je ciklusom ljubavne lirike i Nazorovim okretanjem vlastitoj intimi i tmurnim raspoloženjima. Svojom domoljubnom lirikom kritizira malograđansku sredinu i brani pravo puka, dok se njegova fantastična proza bavi pitanjima čovjekove sudbine, slobode, ljubavi i očinstva.

Treću fazu, obilježila je Nazorova stvaralačka i osobna kriza. Ova faza traje od 1920. do 1930., a u njoj se primjećuje Nazorova zatvorenost u sebe i slabiji osjećaj za stvarnost.

U zagrebačkoj fazi, od 1930. do 1940., gubi se Nazorova romantična crta. Ova faza u znaku je memoarskih zapisa, prijevoda i studija o pjesništvu i prozodiji. U prvome je planu socijalna proza i realizam, potisnuta je nacionalna tematika. Ovdje dolazi do izražaja Nazorova sklonost samoironiji i humoru, potaknuta tadašnjim nemirnim vremenima.

Peta je faza posljednja. U njoj se javlja glas Nazorove mladosti, ali ne u sferi mita, nego borbe u Drugome svjetskom ratu.

U Nazorovom bogatom stvaralaštvu nastalo je mnoštvo novela, eseja, epova, romana i priča, napisao je više od 500 pjesama. „U njegovu se opusu prožimlju domoljublje, fantastično i realno, alegorija i folklor, mit i legenda, drevno, suvremeno i buduće te prosvjetiteljstvo i modernistički artizam“ (Istarska enciklopedija, 2008: nije paginirano, 15.09.2016.).

„Njegov književni put bio je dug i raznolik, no sva njegova djela povezuje vjera u pobjedu dobra i u moć čovječnosti“ (Vučetić, 1965: 24-27, prema Franković, 2012: 39).

4.3. Vladimir Nazor – istarsko razdoblje

Kada je mladi profesor Vladimir Nazor 1903. iz Zadra došao u Pazin, bio je već poznati pisac. Njegove *Slavenske legende* i *Živana* postigle su književni uspjeh, u časopisu su izašle *Biblijske legende* i poznati životinjski ep *Brundijada* (Bratulić, navedeno u Nazor, 1995: 253).

Nazor je u Pazin došao u važnom trenutku kada se ovaj grad počinje intenzivnije gospodarski i prometno razvijati. Pazinska gimnazija, prva srednjoškolska ustanova istarskih Hrvata radila je već četiri godine. Predstavljala je veliki uspjeh dugogodišnje borbe istarskih preporoditelja za očuvanje nacionalnog identiteta i sveukupni napredak žitelja. Istovremeno, u Pazinu djeluje i talijanska gimnazija, tzv. prkos gimnazija, koja je otvorena kao svojevrsni prosvjed protiv hrvatske gimnazije. Sukob Talijana i istarskih Hrvata probudio je u Nazoru borbeni duh i osjećaj pripadnosti novoj sredini. Bio je to početak puta koji je Nazora odveo u otkrivanje bogate istarske prošlosti koje će ispisati neke od ljepših stranica hrvatske književnosti (loc. cit.).

Samozatajni Nazor svoje slobodno vrijeme provodi u osamljeničkim izletima kroz sela i gradove Istre. U kontaktu sa žiteljima Istre i njezinim prirodnim ljepotama tražio je inspiraciju za mitske i povijesne poticaje koji će priče oblikovati u nove simbole borbe i otpora. Želja mu je bila Istranima dati štivo koje će ih nacionalno probuditi i koje će se moći natjecati s literaturom pristiglom iz Italije.

Tako su nastale brojne Nazorove priče, poput priča o kralju Epulonu, istarskom vojvodi Ivanu, *Orač Dragonja*, *Vjerni Uskok*. Kasnije su došle još i priče o Svetom Niceforu, Djevici Placidi i niz soneta *Istarski gradovi*. U Istri su nastale i poznate priče *Halugica* i *Albus kralj*. Ove poetične bajke prema pisanju Milana Crnkovića (1980) spadaju u najbolje priče napisane na našem jeziku. Uz njih, dvije istarske priče imale su posebno značenje u Nazorovu opusu: *Veli Jože* i *Boškarina* koje predstavljaju „konačan i zreo plod njegovih traženja istarskog lika i istarske teme“ (Bratulić, navedeno u Nazor, 1995: 255). Nazor je u Istri proveo veći dio svoga života, od 1903. do 1918. godine. Život i rad u Istri ostavili su značajan trag na njegovo stvaralaštvo. “Istarsko razdoblje ujedno je najbogatije u njegovu opusu, istodobno i najpoticajnije u dijelu stvaranja koje je namijenio djeci“ (Bacalja, Peroš, 2014: 114, 19.09.2016.).

4.4. Nazorovo stvaralaštvo za djecu

U svojem bogatom književnom opusu jedan dio svojeg stvaranja Nazor je posvetio djeci. Dječjom književnošću najintenzivnije se bavi u periodu pred Prvi svjetski rat, kao i za vrijeme rata. Najveći broj djela za djecu napisao je u periodu od 1907. do 1913. godine. U tom razdoblju Nazor je bio okružen djecom. U njegovu su domu živjela djeca njegovih dviju sestara, a bio je zaposlen i kao upravitelj dječjeg doma. Bilo je to doba u kojem izlazi časopis *Mladi Hrvat*, a Nazor intenzivno promišlja o kvaliteti štiva namijenjenog djeci (Crnković, Težak, 2002: 278-280).

O postanku svojih dječjih tekstova Nazor je napisao: „Najveći dio ovih malih radnja napisao sam, da udovoljim potrebama naših jadnih čitanaka za djecu osnovnih škola i četiriju nižih razreda srednjih učilišta. Ali ima i priličan broj pjesama i pričica, što sam ih, još prije toga u Kastvu, sastavljao, samo da ih moji maleni nećaci pročitaju u Car-Eminovu „Mladom Hrvatu“. A ima i koješta, što sam kasnije, u duga ljetna poslijepodneva, pod borovima u parku Dječjeg doma u Crikvenici, pripovijedao šarenu društvu zavodskih pitomaca i djece ferijalnih kolonija, a zatim je gotovo sve ušlo u moje i tuđe čitanke. Ima čak i nekoliko stvari, što sam ih prvi put kazao čobančićima, na koje sam nailazio šetajući po puteljcima oko Kastva i na vinodolskim pašnjacima, pa i djeci, što su se ljeti katkad igrala ispod stabla pred franjevačkom crkvom na Trsatu“ (Mihanović-Salopek, navedeno u Nazor, 2001: 6).

Nazor je svoje stvaralaštvo za djecu ispunio velikom brojem djela sastavljenog od različitih žanrova. Pisao je priče, basne, poeziju, pripovijetke, romane, epove, anegdote i igrokaze.

1913. godine izlazi zbirka pod nazivom *Istarske priče*. U njoj se nalaze Nazorove ponajbolje priče namijenjene djeci ili djeci relativno bliske kao što su *Facol rakamani (Halugica)*, *Šuma bez slavuja*, *Albus kralj*, *Crveni lišaj (Djevica Placida)*³. Četvrto prošireno izdanje (1947.) nadopunjeno je pričama *Veli Jože*, *Boškarina*, *Svjetionik* i *Divičin grad* (loc. cit.). Prema mišljenju kritičara ova zbirka predstavlja umjetničku vrijednost i originalnost, sjajnu bajkovitost i maštovitost (Crnković, 1980: 50-51).

³ Nazor se često vraćao svojim djelima, dotjerivao ih ili mijenjao naslove. Četvrto izdanje (1947) izlazi pod nazivom *Priče*, *Facol rakamani* mijenja naziv u *Halugica*, a *Crveni lišaj* u *Djevica Placida*.

1930. godine Nazor je sabrao sve svoje radove namijenjene djeci u posebnu knjigu pod naslovom *Dječja knjiga*. Ovaj poveći svezak sadrži pjesme, priče i legende, pričice, pouke i tuđa pričanja. U njemu se nalaze i veće priče: *Bijeli jelen*, *Dupin*, *Minji*, *Genovevina košuta*, kao i za djecu prilagođen *Veli Jože* (Crnković, Težak, 2002: 278).

Uz dječju prozu, Nazor je bio i uspješan autor dječje poezije. Birao je teme koje su bliske djetetovu svijetu i njegovoj svakodnevnici, kao i one nedostižne, stvorene u dječjoj mašti. Jezik kojim se obraća djetetu bogat je i tečan, a ugođaj topao, lirski. Njegova ljubav prema prirodi često je prisutna u dječjim pjesmama (*Most na nebu*, *Motovunska šuma*), kao i domoljubna tematika u kojoj oživljava legende iz hrvatske prošlosti i veliča hrvatske kraljeve (*Pjesme o hrvatskim kraljevima*). Nazorov poetski izraz najbolje je ostvaren u dijaloškim pjesmicama. Svaka pjesma sadrži i moralnu pouku, u većini slučajeva dobro uklopljenu u pjesmu, no ponekad i pretjerano didaktičnu, opterećenu Nazorovom ulogom učitelja (Vinski, navedeno u Zalar, 1979: 79-83).

Pojedine njegove pjesme ušle su u antologiju hrvatske dječje poezije (*Zlatna lađa*, *Čudna kuća*, *Željeznica*, *Konjanik*, *Čovjek od dima*) (Crnković, Težak, 2002: 282).

U Nazorovu bogatom stvaralaštvu, svoje su mjesto našla i tri igrokaza: *Crvenkapica* (1919.), *Pepeljuga* (1947.) i *Pionir Grujo* (1947.). *Crvenkapica* i *Pepeljuga* nastale su kao obrada već postojećih bajki braće Grimm, dok je *Pionir Grujo* Nazorovo autorsko djelo, ujedno i najbolje od ova tri (Kukurin i Fabio, navedeno u Zalar, 1979: 84-99). *Crvenkapica* i *Pepeljuga* su kako sam autor navodi „pohrvaćene“ preimenovanjem likova ali i dodavanjem elemenata slavenske predaje i narodnog stvaralaštva. U njima se pojavljuju vile i patuljci kao i „Domaći“, radnja se smješta uoči Đurđevdana. *Pionir Grujo* nastao je pod utjecajem tadašnjeg vremena, u čiju realističnu radnju, obnavljane porušene domovine, Nazor vješto unosi i fantastične elemente (loc. cit.).

Govoreći o sveukupnom Nazorovu opusu može se primijetiti kako se stalno isprepliću tri osnovna tematsko-emotivna i idejna motiva: autorovo djetinjstvo, zavičaj i narod (Skok, navedeno u Zalar, 1979: 52). Nazor se često vraćao u doba svojeg djetinjstva u kojem je pronalazio inspiraciju za svoja djela. Najdublje je u svijet djetinjstva ušao svojim uspomena iz vlastitog djetinjstva, koje opisuje u zbirkama pripovjedaka *Priče iz djetinjstva* i *Priče s ostrva, iz grada i sa planine*. Čitav Nazorov opus,

pjesnički i prozni, temelji se na biografskoj podlozi i protkan je njegovom povezanošću s djetinjstvom (loc. cit.).

U cjelokupnom Nazorovom stvaralaštvu za djecu ima i djela koja nisu dobro umjetnički ostvarena. Međutim, svojim ukupnim prinosom hrvatskoj dječjoj književnosti pripada mu važna uloga, u čemu su suglasni razni kritičari. Kako navodi Hranjec (2006: 66), u svojem pisanju za djecu pokazao je maštovitost i originalnost, kao i književnu edukaciju i vještinu. Nedjeljko Mihanović posebno ističe njegovu stilsku strukturu, izbor riječi, fabulu i sadržaj primjeren dječjoj spoznaji, kao i raznolikost tema i motiva, te bujnost izraza (Mihanović, navedeno u Zalar, 1979: 8). Kako navodi Idrizović (1984: 120), svojim šarolikim motivima i sadržajima iz područja povijesti, prirodosnanstva, matematike i fizike, Nazor je svestrano obogatio repertoar dječje literature.

Nazorova poezija i proza za djecu prisutne su i u današnjim školskim čitankama što govori mnogo o univerzalnosti i vrijednosti njegove riječi.

5. VELI JOŽE

5.1. O postanku djela

Za vrijeme svojeg profesorskog rada u Istri, u društvu prijatelja, pazinskog gradonačelnika Dinka Trinajstića, Nazor posjećuje Motovun. Tamo svjedoči novačenju mladića, mahom seljaka, dok su gradski momci odlukom načelnika pošteđeni odlaska u vojsku. Revoltirani seljaci po prvi puta pokazuju svoju ogorčenost, a posebno se ističe seljak, izrazito visok, kršan momak Jože (Brešić, navedeno u Nazor, 2006: 5). Upravo je ovaj događaj potaknuo Nazora na pisanje djela koje će mnogi smatrati izvornom narodnom legendom, a ne nečijim autorskim književnim djelom (Šišović, nije datirano, nije paginirano, 31.08.2016).

„Dokora vidjeh da sam baš u Motovunu našao što sam tražio. Lik kmeta-orijaša Velog Jože stvori se najedanput – gotov i čitav – pred mojim očima...“ Tako ovaj događaj iz 1906. opisuje sam Nazor godinama kasnije (Brešić, navedeno u Nazor, 2006: 5), te dalje navodi: „Uza sve ono što bijah vidio po Istri i doživio u Motovunu, ja sam sada osjećao da Velog Jože, buntovnika i bjegunca, ipak ima. Gledao sam ga u prošlosti, pod motovunskom zidinom i na Psoglavčevu brdu, s legendarnim banom Dragonjom daleko na planini iza njegovih leđa i s galeotom Ilijom na galiji na obližnjem moru“ (ibidem, str. 6).

Veli Jože postao je simbol hrvatske Istre, kroz njegov lik Nazor progovara o problemu potlačenosti hrvatskog naroda u Istri, njegovom višestoljetnom tuđinskom i socijalnom izrabljivanju. Spajanjem mita, bajkovito-fantastične priče i realističke pripovijetke Nazor uspijeva prenijeti snažniju, otvoreniju i jasnu nacionalnu poruku (Mihanović-Salopek, navedeno u Nazor, 2001: 7).

5.2. Kratki sadržaj

U središtu ove pripovijesti, smještene u prošlost za vrijeme mletačke vladavine Istrom, priča je o kmetu Velom Joži. Jože je div star preko tristo godina, impresivnog izgleda i snage za koju nije svjestan da je posjeduje. Kada je došao u ove krajeve bio je dijete i zajedno sa mnogim divovima dobro je živio. Sada je rob i radi najteže poslove, tek se ponekad sa sjetom prisjeća istarskog kralja Dragonje, svojih predaka i slobode. Prekretnicu u njegovu životu donosi susret s Ilijom, okovanim robom, veslačem na galiji, koji u njemu budi snagu i svijest o slobodi:

– „Ne tako! Ruke su ti da radiš, ali prije svega za sebe i za svoje. One su ti da se njima braniš, da od sebe odbiješ nepravdu. A ona je zemlja tvoja; čuješ – tvoja!“

– „Ti njih hraniš, a ne oni tebe!“ (Nazor, 1979: 36-37).

Usljedi je jaka oluja, a s njom je potonula i galija. Okovani galeot Ilija, svjestan svoje bespomoćnosti, traži od Jože da digne svoj glas protiv nepravde i vrati dostojanstvo i ponos obespravljenim divovima. Tragičnost ovog događaja dodatno pojačava pjesma koju Ilija pjeva u zadnjim trenucima svojeg života. Pod naslovom „Galiotova pesan“, Nazor je objavljuje i u samostalnom obliku. U njoj je „simbolizirana stoljetna ljudska sudbina hrvatskog čovjeka za koga je služenje tuđinskoj vlasti postalo nepodnošljivom tjeskobom“ (Mihanović, 1989: 59, prema Franković, 2012: 159).

Jože se spašava s potonule galije i vraća se da okupi preostale divove-kmetove. Naizgled se čini kako će marljivi divovi nastanjeni na Psoglavčevu brdu živjeti u miru i izobilju. Jožina naivnost i neiskustvo dovodi do nepromišljenih odluka i postupaka koji uzrokuju sukobe s ostalim divovima. Među divovima dolazi do zavisti i nesloge. Jožin lik se mijenja, postaje ohol i sebičan. Crno-bijela karakterizacija likova tipična za bajku, ovdje se ruši i postaje realistična. Čitatelj postaje svjestan snažne Nazorove poruke: „Nesloga i razdor među ljudima koče njihove snage i vode ih prema propasti“ (Mihanović-Salopek, navedeno u Nazor, 2001: 9).

Vrhunac Jožina bijesa događa se kada on zapali Psoglavčev grad i ljetinu u njemu. U svojem neznanju Jože, a i ostali divovi oslanjaju se na podmuklog komornika Civettu, prepuštajući mu se da ih on vodi kada već ne znaju sami. „Posumnjali su u vlastitu sposobnost za slobodan i nezavisan život“ (Franković, 2012: 163). Ovo je početak tragedije za koju su sami stvorili uvjete (loc. cit.). „Tragedija neiskustva odnosi se na naivnu Jožinu zamisao da se može osvetiti lukavijima od sebe“ (Franković, 2012: 160).

U žestokoj svađi oko diobe zemlje Jože napada i ubija mladog diva Liberata.

„Nešto ga nosi kao vjetar slamku, protiv svih i svakoga, a za onu grudicu što je, razdrta, zavonjala pred njim pod udarcem tuđe motike.“

– „Ja ne dam zemlje. Nikada!“

„I Jože dignu oči k nebu te se prignu i poljubi zemlju. Skoči, pograbi motiku, zamahnu i spusti je svom silom na Liberatovu glavu. Kmet kriknu, zaljula se i sruši“ (Nazor, 1999: 68).

Ostali divovi obuzeti strahom odluče se vratiti svojim gospodarima.

– „Mi smo brižni kmeti, i sami ne znamo nič delat. A za živet ni dosta znat kopat. Mi ne znamo bit liberi“ (ibidem, str. 69).

Kako navodi Vinko Brešić, sloboda, kao najveća pojedinačna i opća vrijednost središnji je motiv *Velog Jože*. Nazor upozorava na neslogu kao najveću opasnost koja joj prijete. „Uzalud Velom Joži i njegovim drugovima divovska snaga (...) kad nisu smogli snage za ono što ih je jedino moglo očuvati slobodnima, a to je sloga“ (Brešić, navedeno u Nazor, 2006: 7).

Na primjeru njihova razdora Nazor nas podsjeća na staru izreku: „Podijeli pa vladaj.“ Oslabljeni neslogom divovi-kmetovi padaju pred iskušenjima i vraćaju se u ropstvo. „To je vjekovna slika naše Istre, to je pouka koju izvlači Veli Jože i nadahnuće da čeka novu priliku, to je poruka koju putem ove priče hrvatski pisac upućuje vlastitom narodu“ (loc. cit.).

Završetak donosi nadu. Dok poraženog duha i pognute glave, sporim koracima prati Civettu na putu za Motovun, pričinja mu se da čuje galeotovu pjesmu. Sjeti se zavjeta koji je dao Iliji.

– „Da! Ja ću natrag. Okajat ću svoj grijeh. Radit ću sam i čekati braću. I ona će doći – i ako ne odmah, a onda makar do stotinu, do hiljadu godina. Natrag! Natrag!“ (Nazor, 1999: 72).

„Veli je Jože nestao bez traga.“ Njegov nestanak daje nadu u „mogućnost stjecanja slobode kada narod duhovno bude sazrio da je složno izbori“ (Franković, 2012: 166). Ova snažna poruka odnosi se na narod, ali podjednako tako i na pojedinca kojemu je zrelost duha potrebna kako bi nadvladao svoju sebičnost (loc. cit.). Upravo to čini ovu temu jednako aktualnom danas kao i u vrijeme kada je nastala. Ovakav završetak, ne u potpunosti tragičan, potvrđuje Vučetićevo misao kako sva Nazorova djela povezuje vjera u pobjedu dobra i u moć čovječnosti (Vučetić, 1965: 27, prema Franković, 2012: 39).

5.3. O djelu

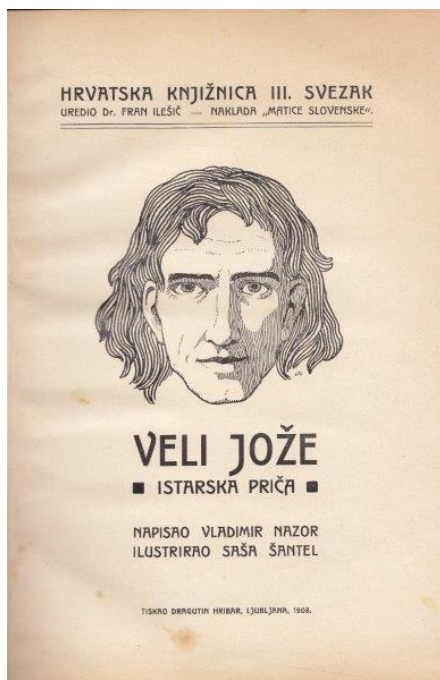
Veli Jože prvi puta izlazi 1907. godine u tršćanskom dnevnom listu *Balkan*, kao podlistak u nastavcima. Godinu kasnije, u ponešto izmijenjenom obliku, izlazi u knjizi u nakladi *Matice slovenske* (Šišović, nije datirano: nije paginirano, 31.08.2016.).

Nazor ga nije smatrao svojim uspelim djelom, no *Veli Jože* oduševio je i čitaoce i kritičare (Bratulić, navedeno u Nazor, 1995: 259). Zanimljiva i vješto vođena priča, tema bliska čitatelju, kao i jezik i stil, zaslužni su što je ovo postalo djelo po kojem će se prepoznati Nazorova proza. „Živopisni lokalni govor istarskih težaka, opisi mora, zemlje, galijotove pjesme (...) svrstavaju ga među ljepše stranice hrvatske književnosti“ (Brešić, navedeno u Nazor, 2006: 8).

Nazor je pokazao kako je dobro upoznao dušu Istre i njezinog naroda. Iznio je veličinu i snagu njenog čovjeka ali i njegove mane i slabosti. "(...) jednim slinim i goparskim zamahom rekao o nama ono što je imalo da se kaže" (Gervais, navedeno u Žeželj, 1973: 158).

Poznato je da se Nazor često vraćao svojim djelima, te ih je mijenjao i dotjerivao. Priredio je tako i posebnu, skraćenu verziju *Velog Jože* koju je namijenio djeci.

Slika 1. Prvo izdanje *Velog Jože*

Izvor: <http://antikvarijat-mali-neboder.hr>, *Veli Jože*, Istarska priča, Hrvatska knjižnica Maticе slovenske, Ljubljana, 1908. (26.9.2016.)

6. VELI JOŽE – DJEČJA VERZIJA

Smatrajući kako je njegova izvorna priča o Velom Joži preteška za djecu, Nazor je odlučio da je prepriča na način blizak djeci. Dječja je verzija tako skraćena za jednu trećinu u odnosu na izvorni tekst, i objavljena 1912. godine u Opatiji, u časopisu *Mladi Hrvat* (Crnković, navedeno u Nazor, 1997: 3).

U pojednostavljenoj, dječjoj verziji, radnja je ispričana s manje detalja i opisa, te mnogo kraćim razgovorima. Umjesto sedam dugih poglavlja bez naslova, Nazor uvodi šesnaest kraćih s naslovima. Priča teče skladno, jednostavnim, književnim jezikom. Umanjujući aktualni politički dio teksta istovremeno pojačava bajkoviti dio. Umetnuti su tako bajkoviti likovi koji unose atmosferu čudesnog, poput motovunske vještice koja pomaže Civetti i lik zmaja koji živi ispod Psoglavčeva brda.

I u dječjoj verziji Jože motikom ubija Liberata, no većina ostalih prizora grubosti i nasilja ipak je smanjena (Crnković, Težak, 2001: 285-286).

Svršetak je optimističan, primjeren dječjim očekivanjima, bajkovite intonacije ali u njemu se ističe i pripadnost djela legendi (Težak, navedeno u Zalar, 1979: 12):

„Veli je Jože i dandanas živ. Živi u planini; na njivama i pokraj potoka. Kopa, ore, sije i sadi. Vele da je sada jači i snažniji nego prije. Kada okaje sve svoje grijeha, on će sići s planine. Onda će njegovo čelo biti vedro, oči pune istine, a srce puno ljubavi. Bit će kao klisura gorska, koju su očistili vjetrovi i isprale kiše nebeske... On će doći kao pobjednik i spasitelj. Postavit će sve gradove na svoj dlan da ih važe i da im sudi. Kopat će duboko korito rijekama koje su močvarne; srušit će gore koje dijele sela i gradove. On će sići k moru i ugaziti duboko u pijesak. Trag noge njegove ostat će kao vječan pečat na žalu morskome“ (Nazor, 1997: 32).

Ivan Goran Kovačić, poznati pjesnik i Nazorov prijatelj piše: „Možemo kazati s pravom da je u Velom Joži utjelovljen hrvatski narod za svojih strašnih stoljetnih patnji i osvješćivanja. Nijedan mali čitalac nije to osjetio, ali nenametljivo, neusiljeno, nesvjesno uvukla se u svako dijete simpatija, ljubav i poštovanje prema Velom Joži koji postaje u godinama svijesti i iskustva slikom hrvatskog naroda i hrvatske domovine“ (Nazor, 1942, prema Crnković, Težak, 2001: 286).

7. KAKO DJECA UPOZNAJU VELOG JOŽU

Djeca vole slušati priče. Posebno su im bliske bajke, legende i fantastične priče koje svojim čudesnim događajima i neobičnim likovima generacijama očaravaju djecu. Priče nikada ne zastarijevaju, njihov jezik je univerzalan i prilagođen dječjoj percepciji. Svijet je to u kojem je sve moguće, gdje zajedno žive ljudi, vještice i divovi. Za predškolsko dijete taj svijet je stvaran, ono ga doživljava čitavim svojim bićem. Odgojitelji trebaju iskoristiti dječji interes za priču i pravilnim odabirom literature, čitanjem i obradom, djecu uvesti u svijet književnosti. Pravilan odabir literature podrazumijeva umjetnički vrijedna djela i kvalitetnog autora, a posebno je važno djecu upoznati s domaćim autorima i njegovati zavičajnu književnost.

Pišući o zavičaju u književnom odgoju i obrazovanju Jurdana (2015) navodi kako je zavičajnost u životu djeteta prije svega emocionalna kategorija. Zavičaj predstavlja mjesto u kojem smo rođeni, ali i mjesto u kojem nismo rođeni, već u njemu stjecajem okolnosti živimo, prihvaćajući običaje toga kraja. Dijete predškolske dobi intenzivno je povezano s okolinom u kojoj živi, pomoću nje stječe prve spoznaje, strukturira svoje mišljenje i poimanje sebe i svijeta oko sebe (Jurdana, 2015: 15-20).

„Sve ono što ga neposredno okružuje, zanima ga prije svega: obitelj, roditelji, braća i sestre, bake, djedovi, priroda njegova užeg zavičaja, te sve ono što taj zavičaj konkretno predstavlja. U tome okviru, proces pojmova zavičaj i domovina započinje upravo u ranome djetinjstvu“ (Rosandić, 1975: 9-17, prema Jurdana, 2015: 18).

U književnom odgoju i obrazovanju, odgojitelj predstavlja posrednika čija je zadaća pružiti djetetu kvalitetnu književnu riječ „na kojoj će ono izgraditi svoje lingvističke i literarne sposobnosti, s vremenom i književni ukus“ (Jurdana, 2015: 17). Međutim, valja istaknuti, kako navodi autorica, da kod djece ne ćemo moći razvijati ljubav prema književnosti, zavičajnoj i umjetničkoj riječi, ako je i sami nemamo, odnosno, ako ne tragamo za njome (ibidem, str. 180).

Prvi korak u upoznavanju književnog djela činimo upravo predstavljanjem knjige djetetu. Dijete dobiva knjigu u ruke i saznaje ponešto o autoru i ilustracijama, o naslovu knjige. Čitanjem priče potičemo dječju maštu i njegove stvaralačke potencijale, što nas uvodi u daljnje aktivnosti kojima produbljujemo i obogaćujemo dječja saznanja. *Veli Jože* kao dio tradicije i vrijedno književno djelo pogodno je za

brojne kreativno-umjetničke interpretacije s djecom predškolske dobi. Možemo ga „iskoristiti“ u likovnom i dramskom stvaralaštvu, ali maštoviti odgojitelji mogu u njemu pronaći inspiraciju za glazbeno ili plesno stvaralaštvo.

7.1. Izrada slikovnice u radu s djecom

Kako bi djeca književno djelo što dublje doživjela poželjno je da se likovno izraze. Mogućnosti likovnog izraza su brojne. Likovno izražavanje moguće je spojiti s verbalnim, te krenuti u izradu vlastitih slikovnica. Izrada slikovnice pokazala se odlično prihvaćenom kod djece predškolske i rane školske dobi. Ona omogućuje djeci da izraze doživljeno i prikažu vlastito viđenje priče, iznesu svoje emocije i oslobode maštu. Svaka priča, bajka ili neko drugo književno djelo može se prenijeti u oblik slikovnice. Djeca mogu izraditi slikovnicu gotovo potpuno samostalno. Samostalno mogu ilustrirati i osmisliti tekst, a djeca starije predškolske dobi taj tekst mogu i napisati. Pri odabiru načina izrade nude se brojne mogućnosti, npr. od kolaž papira, tkanine, akvarelom, flomasterom i slično.

U osnovnoj školi Vladimira Nazora u Pazinu, učenici nižih razreda pristupili su izradi originalne slikovnice inspirirane likom Velog Jože. Škola svake godine provodi projekte vezane uz zavičajnost, a u školskoj godini 2015./2016. tema je bila inspirirana upravo ovim poznatim divom. Projekt je započeo čitanjem slikovnice koja je prilagođena učenicima tog uzrasta. Na satu lektire, obrađivao se sadržaj, likovi i simbolika djela, gdje je Veli Jože prikazan kao simbol slobode istarskog čovjeka. Kako bi se više približili liku Velog Jože, učenici su pisali literarne radove na teme: „Da sam ja div...“, „Što sve mogu čuti uši Velog Jože, vidjeti oči i napraviti ruke“ (OŠ Vladimira Nazora, 2016: nije paginirano, 1.12.2016.).

Kako se navodi na internetskim stranicama škole, cilj projekta bio je kroz legende o divovima približiti učenicima kulturnu baštinu zavičaja, te vrijednost očuvanja identiteta. „Ideja je krenula iz šarolikog multikulturalnog istarskog identiteta, bogatstva sadržanog u Istri koja čuva i njeguje tradiciju, običaje, narječja, floru, faunu i svekoliku povijesnu baštinu“ (loc. cit.).

Interes učenika za izradom slikovnice bio je velik, na izradi je sudjelovalo 72 učenika. Izrađena je slikovnica u veličini stranica 60x90 cm i alat kojim je Veli Jože obrađivao

zemlju. Svoje radove učenici su predstavili na festivalu „Dani Velog Jože“ u Motovunu.

Slika 2. Proces nastanka slikovnice – 1.

Izvor: http://www.os-vnazora-pazin.skole.hr/?news_id=2527#mod_news
(01.12.2016.)

Slika 3. Proces nastanka slikovnice – 2.

Izvor: http://www.os-vnazora-pazin.skole.hr/?news_id=2527#mod_news
(01.12.2016.)

Slika 4. Završni izgled radova

Izvor: http://www.os-vnazora-pazin.skole.hr/?news_id=2527#mod_news

(01.12.2016.)

Slika 5. „Divovska“ slikovnica Veli Jože, Osnovna škola Vladimira Nazora Pazin

Izvor: <http://www.glasistre.hr/vijesti/specijalna/u-motovunu-poceo-treci-festival-velog-joze-526823> (20.11.2016.)

Veli Jože poslužio je i kao inspiracija za slikovnicu književniku Danielu Načinoviću⁴. U slikovnici *Kravata Velog Jože ili vilinska svadba u pulskoj Areni*⁵, autor je na maštovit način spojio umjetničku instalaciju „*Kravata oko Arene*“⁶ s likovima istarskih legendi, Velim Jožem i vilama graditeljicama Arene. U ovoj zanimljivoj priči Veli Jože je mladoženja kojemu u pomoć pristižu vile kako bi svadba bila uspjeta (Bedrina, nije datirano: nije paginirano, 20.11.2016.).

7.2. *Veli Jože* kao inspiracija za lutkarske predstave

Nazorova dječja književna djela predstavljaju vrlo pogodne predloške za lutkarski scenski izraz. Da bi neko djelo bilo pogodno za izvođenje lutkarske igre, potrebno je da uz prikladnu tematiku, posjeduje i literarnu jasnoću i kvalitetu, prisutna njoj primjerena sredstva, kao što su tipovi, simboli i slikovite metafore, a u formi bajke, alegorije, legende. Sve to nalazimo u Nazorovim djelima koja se upravo nameću lutkarskom uprizorenju (Kužat-Spaić, navedeno u Zalar, 1979: 101-102).

Mnogi su autori pisali o važnosti lutke u životu djeteta predškolske dobi kao i o njezinom velikom pedagoškom potencijalu. Pri tome se misli na scensku lutku, koja kako navodi Šimunov, pokreće djetetov misaoni, fantazijski i emocionalni svijet, istodobno ga dovodeći u stanje uzbuđenosti, razigranosti i ushita. Lutkarsko stvaralaštvo u sebi objedinjuje svijet igre i svijet lutaka, dva najmaštovitija i najčudesnija svijeta (Šimunov, 2007: 142, 17.01.2017.). Govoreći o lutkarstvu, Pokrivka ističe kako je ono izvor vrijednih estetskih doživljaja i simultano djeluje na više osjetila kod djece (Pokrivka, navedeno u Vidović-Schreiber, 2015: 505, 17.01.2017.). „Već pri temeljnim govornim vježbama, scenskim, kao i likovnim aktivnostima povezanim s radom na zavičajnoj riječi, lutka je izrazito i osobito važan i plodan prijatelj. Lutkom ćemo inicirati razgovorne igre, usmene dramatizacije, stvaralačko pričanje i prepričavanje“ (Jurđana, 2015: 204).

⁴ Daniel Načinović (1952.) hrvatski je književnik iz Istre koji u svojim brojnim djelima za djecu često koristi zavičajne motive i usmenu baštinu. Uz gore navedenu vrijedi spomenuti i slikovnice „Burra“ i „Mali glagoljaši“.

⁵ Slikovnica je objavljena 2003. godine od izdavača Alfa, Zagreb, a autor ilustracija je akademski slikar Ivan Gregov. Objavljena je u tri izdanja: na hrvatskom, talijanskom i engleskom jeziku.

⁶ „*Kravata oko Arene*“ projekt je ustanove Academia Cravatica izveden u Puli 18. listopada 2003. godine. Autor instalacije je profesor Marijan Bušić koji je oko Arene svezao čvor najveće kravate na svijetu (dužina kravate bila je 808 metara). Taj svjetski kulturalno-medijski spektakl izazvao je veliku pozornost domaćih i svjetskih medija među kojima su i svjetske TV kuće CNN i ARD. Kako navodi autor na snimkama iz zraka Arena je „nalikovala na divovski vrat Velog Jože“ oko kojega je svezana kravata.

Sa scenskom lutkom dijete se upoznaje u predškolskoj ustanovi i u profesionalnom kazalištu. Dijete može biti gledalac, ali može i djelomično ili potpuno sudjelovati u lutkarskim igrama i samom procesu nastanka lutkarske predstave (Šimunov, 2008: 86, 17.01.2017.). Kako predlaže Jurdana „(...) i to od samog stvaranja lutki gdje djeca mogu izvježbati svoje motoričke sposobnosti, preko scenografije do izvedbe“ (ibidem, str. 209).

Promatrajući *Velog Jožu* sa stajališta lutkarskog medija, Kužat-Spaić kao mogućnost navodi da na lutkarskoj sceni lik Velog Jože interpretira živi glumac. „Ako se uz tog živog glumca kao nosioci ostalih uloga pojavljuju lutke, lik Velog Jože dobit će simbolično značenje. Bit će to ne samo simbol snage i veličine, već će Veli Jože na taj način postati ponajprije simbol života. Okružen „lutkicama“ i njima primjerenom scenografiji, neće biti samo div među patuljcima i patuljastim kulama. Suprotstavljen malim mehanizmima bez duše, postat će živ čovjek, čiju snagu, dobrotu i naivnost ugrožava kvantitet koji nosi zajedničko obilježje zla. U nizu slikovitih i uzbudljivih akcija, a uz pomoć specifično lutkarskih „trikova“, *Veli Jože* na lutkarskoj sceni je i sadržajan i spektakularan, te tako svim uzrastima prihvatljiv simbol“ (Kužat-Spaić, navedeno u Zalar, 1979: 102-103).

Ovu su mogućnost prepoznali i u pulskom dječjem kazalištu „Teatar Naranča“.

U listopadu 2015. godine, premijerno je prikazana glumačko-lutkarska predstava *Veli Jože*. Predstava je adaptirana za djecu predškolske dobi, a izvedena na čakavskom dijalektu što joj daje dodatnu vrijednost. Najava za predstavu napisana je sljedećim riječima:

„Ala ljudi dojdite čut štoriju ud davnina ku će van povidati naša kumpanija. Ona se dogodila pred čuda lit, kad su u Motovunu živili divi, a danas je znamo samo aš ju je zapisa Vladimir Nazor. To je štorija od zadnjega motovunskega diva – štorija od Velog Jože. Štorija o njegoven tešken životu, o temu kako je vajk mora delati za drugoga i kako su ga stili popeljati u Mletke. Štorija o njegoven susretu sa galijoton Ilijon, o gradnji grada sa drugin istarskin divima i skrivenon blagu. I o temu kako su divi navadili ljude da triba delati, a delati je vajka lagje ko se zakanta kakova domaća.... Da se kapimo, forši ni sve jušto tako bilo – ma mi smo za vas našu štoriju finili onako kako bi moralo biti, a ne onako kako je“ (Albertini, 2015: nije paginirano, 17.01.2017.).

U njegovanju zavičajne baštine, upoznavanje djeteta s dijalektom vlastitog kraja ima važnu ulogu. Kako navodi Jurdana (2015: 103): „Zavičaj i dijalekt jedno drugo nadopunjuju, komplementiraju.“ Suprotno mogućem mišljenju kako dijete neće razumjeti predstavu, Ivon objašnjava: „Lutka može govoriti u dijalektu (...) može se dogoditi da dijete ne razumije sve riječi priče, no doći će do značenja kroz sve druge elemente lutkinog neverbalnog jezika“ (Ivon, 2010: 63, 17.01.2017.).

Posjet ovoj predstavi i susret djece s čakavskim dijalektom mogao bi biti uvod za raznovrsne aktivnosti u vrtiću, a koje se odnose na njegovanje različitih segmenata zavičajne baštine. Pri tome se misli na upoznavanje djece s govorom i narodnim običajima, tradicijskim glazbalima, igrama koje su se igrale i slično. Čakavski dijalekt u svakodnevnom odgojno-obrazovnom radu poželjno je poticati i recitiranjem, šalama, pjesmama i dramatizacijom na čakavici. Na taj način predškolsko dijete dobiva priliku da se zbliži s krajem u kojem živi, a dijalekt se čuva od zaborava.

Osjećaj za lijepo kod djece razvijamo tako da ono promatra, uočava, sluša, kao i da samo sudjeluje i stvara. Iz tog razloga veoma je važno da dijete od najranije dobi stekne naviku posjećivanja kazališta koje će utjecati na njegovu potrebu za vlastitim stvaralačkim izričajem.

Slika 6. *Veli Jože* u izvedbi „Teatra Naranča“ – 1.

Izvor: <http://www.kazaliste.hr/index.php?p=article&id=2149> (22.12.2016)

Slika 7. *Veli Jože* u izvedbi „Teatra Naranča“ – 2.

Izvor: <http://www.kazaliste.hr/index.php?p=article&id=2149> (22.12.2016)

Slika 8. *Veli Jože* u izvedbi „Teatra Naranča“ – 3.

Izvor: <http://www.mamatataja.hr/aktualno/veli-joze-ove-subote-na-pulskoj-premijeri-u-teatru-naranca/> (22.12.2016.)

Slika 9. *Veli Jože* u izvedbi „Teatra Naranča“ – 4.

Izvor: <http://www.mamatataja.hr/aktualno/veli-joze-ove-subote-na-pulskoj-premijeri-u-teatru-naranca/> (22.12.2016.)

8. FESTIVAL „DANI VELOG JOŽE U MOTOVUNU“

Festival „Dani Velog Jože u Motovunu“ prvi se put održao u srpnju 2014. godine, sa svrhom očuvanja zavičajnih vrijednosti i tradicijske kulture. Organizatori festivala su *Općina Motovun*, *Turistička zajednica Motovun* i turistička agencija *Illustris travel d.o.o.*, a partner festivala je *Pulska filmska tvornica*. U realizaciju samog projekta uključen je velik broj raznih udruga, vrtića, škola i institucija. Zamišljen kao dvodnevni program namijenjen svim generacijama, festival je usmjeren na stvaranje slike Motovuna kao destinacije divova. Festival je posebno bogat sadržajima za djecu i obuhvaća mnoštvo predstava, prezentacija, izložba i animacija. Tijekom cijelog se dana izmjenjuju radionice u kojima djeca izravno mogu sudjelovati, zabaviti se i mnogo naučiti (*Turistička zajednica općine Motovun*, 2016: nije paginirano, 22.10.2016.).

Program se odvija na glavnom trgu i ulicama Motovuna, a traje od ranog jutra do kasno u noć. Tijekom trajanja festivala cijeli se Motovun pretvara u pozornicu na kojoj se odvijaju razni sadržaji, svake godine brojniji i bogatiji.

8.1. Cilj festivala

Osnovna ideja ove manifestacije je očuvanje zavičajnih vrijednosti i tradicijske kulture. Njegujući vrijednosti istarskog zavičajnog identiteta, ujedno se stimulira i razvoj kulturnih i turističkih proizvoda.

Glavni cilj je okupiti brojne skupine, od djece i mladih do ljubitelja povijesti, književnosti i kulture, kao i turista, te predstaviti Motovun kao destinaciju gdje će posjetitelji moći doživjeti i naučiti više o divu Velom Joži i povijesti grada. Kroz međusobno povezivanje i udruživanje brojnih institucija, udruga i volontera diljem Hrvatske, stvaraju se raznoliki sadržaji kojima se promovira grad Motovun i njegove ljepote (*loc. cit.*).

8.2. Sadržaj festivala

Festivalski program tematski je podijeljen prema brojnim ciljanim skupinama, od najmlađih do najstarijih. Bogat je kreativnim sadržajima u kojima svatko može pronaći nešto za sebe. Naglasak je posebno stavljen na dječji program i animaciju najmlađih (*Kulturistra*, 2014: nije paginirano, 20.11.2016.). Djeci je namijenjen cjelodnevni

program, dječje izložbe, radionice, nastupi uličnih zabavljača, animirani filmovi i predstave.

Polaznici osnovnih škola i dječjih vrtića diljem Istre, sa svojim se učiteljima i odgojiteljima unaprijed pripremaju za sudjelovanje na festivalu. Njihovi likovni radovi nadahnuti pričom predstavljaju se na izložbi kojom se dodatno obogaćuju program. „Želim biti velik kao Veli Jože“ bila je tema na prvoj izložbi dječjih radova. Osim individualnih dječjih radova, izložbom dominiraju i skulpture koje predstavljaju zajednički rad djece ili pojedinih umjetnika. Izrađen je tako Veli Jože od kaširanog papira, Jožine cipele, skulptura od slame visoka gotovo šest metara (loc. cit.).

Slika 10. Cipele Velog Jože

Izvor: <http://www.ivakreativa.com/show/kontaktirajte-me?id=1015> (20.11.2016.)

U suradnji s antikvarijatom „Mali neboder“ iz Rijeke, na festivalu je predstavljena i izložba prvih i rijetkih izdanja iz književnog opusa Vladimira Nazora. Uz *Velog Jožu* izloženo je ukupno četrdeset knjiga izdanih u razdoblju od 1908. do 1946. godine (Čitajme, 2015: 3, 20.11.2016.).

Nadahnuti veličinom divova djeca iz radionice maketarstva pulskog „Centra za tehničke aktivnosti Veruda“, predstavili su svoju kućicu za ptice divovskih dimenzija.

Ova kućica velika čak 260 centimetara izložena je na prvim „Danima Velog Jože“, sa željom da nađe svoje mjesto u *Guinnessovoj knjizi rekorda* (Kulturistra, 2014: nije paginirano, 20.11.2016.). Plan festivala je da se svake godine pokuša oboriti jedan rekord u kategoriji „najvećih“ (TZ Motovun, nije datirano: nije paginirano, 20.11.2016.).

Slika 11. Najveća kućica za ptice

Izvor: http://www.glasistre.hr/multimedija/pula_istra/na-danima-velog-joze-najveca-kucica-za-ptice-459189 (20.11.2016.)

Djeca imaju priliku kreativno se izraziti i na samom festivalu. Na brojnim radionicama, pod vodstvom stručnih djelatnika, izrađuju se predmeti od slame, papirnati zmajevi, fenjeri i razni likovni radovi nadahnuti fantastičnim bićima. Likovi iz priče iskorišteni su na različite maštovite načine, pa su tako održane kreativno-likovna radionica „Svijet patuljaka“, radionica udruge „Istra Inspirit“, „Upoznajte mitska bića“ i dramske dječje igre sa zmajem Zmajotresom.

Tijekom trajanja festivala, u posljednje tri godine, izvedene su brojne predstave kojima se djeci nastojao približiti *Veli Jože*. U izvedbi kazališta za djecu i mlade iz

Pule, Teatra Naranča, prikazana je glumačko-lutkarska predstava *Veli Jože* na istarskom dijalektu. Djeca su upoznala Motovun kroz legendu *Prinčipesa Miranda, princ Krepalin i Zmajotres*, a predstava *Jup i Jože* svoju je međunarodnu premijeru imala upravo u Motovunu.

Pojedine predstave omogućuju djeci da i sama sudjeluju u njima. Glumačka udruga „Istra Inspirit“ animirala je najmlađe interaktivnom predstavom *Veli Jože* pričajući priču uz pomoć velikih lutaka. U izvedbi iste udruge, prikazana je i predstava *Ljuti vatreni zmaj* (Udruženje obrtnika Pazin, 2016: nije paginirano, 25.11.2016.).

Slika 12. *Veli Jože* u izvedbi glumačke skupine „Istra Inspirit“

Izvor: <http://istrainspirit.hr/blog/tag/div/> (20.11.2016.)

U pričaonicama se priče pričaju djeci, ali ih oni i samostalno pripovijedaju. Za vrijeme trajanja festivala ulicama Motovuna dominiraju ulični zabavljači i glazbenici.

Posebno su djeci atraktivne projekcije animiranih filmova. Animirani film za djecu *Željezni div* donosi priču o divu iz svemira. Premijerno je prikazan i kratki film *Škole primijenjene umjetnosti i dizajna iz Pule, Veli Jože*. Podsjetnik je to kako bi se ovo djelo trebalo ekranizirati za djecu, na kvalitetan i umjetnički način. Ostao bi tako

trajno zabilježen kao vrijedno djelo i u djeci bliskom i atraktivnom formatu animacije. „Naime, medijska kultura sastavni je dio rada i s predškolskom djecom. (...) Prisutnost medija u svim područjima života, implicira i medije u obrazovnome procesu“ (Jurdana, 2015: 188).

Vrijedi spomenuti i *Noć literature* uz moderatora Davora Šišovića i goste, s temama večeri poput: „Divovi u fantastičnoj književnosti: jaki, glupi ili poslušni i radišni?“, „Divovi na rubu znanosti“, „Divovi u hrvatskoj fantastici: Regoč protiv Velog Jože“. U sklopu *Noći literature* predstavljen je i prijevod *Velog Jože* na talijanski jezik. Planira se i prijevod na engleski jezik čime bi se ovo djelo približilo čitateljima izvan Hrvatske (Dagostin, 2015: nije paginirano, 20.11.2016.).

Sadržaji programa svake su godine bogatiji i inspirativniji. U suradnji s lokalnim dizajnerima izrađuju se i suveniri s motivom Velog Jože, posjetiteljima se nudi hrana divovskih dimenzija. U skladu s temom festivala predstavljen je tako i „divovski cukerančić“. Ova tradicionalna istarska slastica posebno je za ovu prigodu napravljen težak preko jednog kilograma.

Posebna atrakcija festivala je video animacija. Na prvom izdanju festivala prikazao se 3D mapping na zvoniku, *Veli Jože tresе zvonik*. Animacija prikazuje dolazak Velog Jože do motovunskog zvonika koji potom svom snagom tresе (Regional Express, 2014: nije paginirano, 25.11.2016.). Simboličkim puštanjem lampiona prema nebu, u kasnim večernjim satima završava festival.

Slika 13. Puštanje lampiona prema nebu

Izvor: <http://citajme.com/tag/festival-veli-joze?print=print-search> (20.11.2016.)

9. PROJEKT „ŠTO SVE MOŽE VELI JOŽE“

Osnovna škola Vladimira Nazora Pazin – Područna škola Motovun, u suradnji s Društvom Naša djeca, pokrenula je projekt pod nazivom „Što sve može Veli Jože“.

Tijekom cijele školske godine 2015./2016. motovunski su osnovci zajedno s roditeljima i učiteljima razmišljali i stvarali u duhu Velog Jože koji je bio inspiracija za brojne radionice i aktivnosti (Šišović, 2016: nije paginirano, 20.11.2016.).

Glavni naglasak ovog projekta stavljen je upravo na zajedništvo kojim se postižu mnoge stvari koje kao pojedinci ne možemo. Projekti u koje su zajednički uključeni roditelji, djeca, škola i lokalna zajednica, promiču važnost zajedničke suradnje i timskog rada. U današnje vrijeme sve smo više svjesni potrebe očuvanja prirode i razvijanja pozitivnog odnosa djece prema ekologiji. O ekologiji se učilo i kroz ovaj projekt. Izrađivao se ekološki nakit od recikliranog materijala, klupe od recikliranih drvenih paleta, uređivan je mali ekološki vrt. Uz geslo „reciklirajmo i volontirajmo“ kao nit vodilju, pristupilo se i uređenju školskog parka s idejom da ga se pretvori u rekreativni kutak i učionicu na otvorenom (loc. cit.).

Odrasle osobe koje okružuju dijete predstavljaju snažan model za učenje. Svojom aktivnošću i osobnim primjerom brige o okolišu, utječemo na djetetov odnos prema prirodi. Ekološki projekti poput ovih, pomažu nam da razvijamo dječju kreativnost, maštu i praktične vještine. Tijekom projekta nastali su brojni likovni i literarni radovi koji su sakupljeni i tiskani u prigodnoj brošuri, a o cijelom projektu snimljen je kratki promotivni film. Veli Jože bio je inspiracija za mnoge ideje, pjesme, radionice i stvaralaštvo (OŠ Vladimira Nazora, 2016: nije paginirano, 20.11.2016.). Uključivanjem lika Velog Jože u ovaj projekt, na zanimljiv način spojene su vrijedna akcija i popularna priča.

„Velika vrijednost cijele akcije sadržana je i u primjeru kojim odrasli pokazuju djeci mogućnost da svaki pojedinac doprinese svojim djelovanjem u zajednici. Motovunština se pokazala kao vrijedna zajednica i tako još jednom u današnjici podsjetila na ono što je inspiriralo Vladimira Nazora da napiše pripovijetku *Veli Jože*, a to je veliko, marljivo srce ovog kraja“ (OŠ Vladimira Nazora, 2016: nije paginirano, 20.11.2016.).

10. PROJEKT „TORBA VELOG JOŽE PUNA ISTRE“

U svrhu popularizacije zavičajne književnosti i priča iz istarske mitologije, Radio Istra je pokrenula projekt dječjeg likovnog natječaja s temom „Torba Velog Jože puna Istre“.

Projekt je namijenila predškolskoj djeci svih dječjih vrtića i predškolskoj djeci Društva Naša djeca s područja Istarske županije. Kao osnovni cilj navodi se edukacija djece o istarskim običajima i temama iz književnosti. „Likovnim stvaralaštvom djeca razvijaju vizualnu inteligenciju, maštu i pozitivne osjećaje prema zavičaju“ (Radio Istra, 2015: nije paginirano, 26.11.2016.).

Na natječaju koji je trajao od ožujka do svibnja 2015. godine, sudjelovalo je preko trideset vrtića iz cijele istarske županije. Svaka se vrtićka skupina mogla prijaviti s jednim grupnim radom, a tehnika izrade rada bila je slobodna.

Za vrijeme trajanja natječaja djeca su sa svojim odgojiteljicama upoznala priču o Velom Joži, razgovarala i promišljala o tome što je sve mogao nositi u svojoj torbi.

Natječaj je rezultirao sa šezdeset grupnih radova pristiglih iz brojnih vrtića. Radovi su predstavljeni 19. lipnja 2015. godine na izložbi u *Velikoj dvorani Spomen doma u Pazinu*. U Spomen domu našlo se mnoštvo različitih radova; crteža, skulptura, platnenih lutki, torba, inspiriranih dobrim divom i ljepotama zavičaja, viđenima kroz oči djece (Rimanić, 2015: nije paginirano, 26.11.2016.).

O najboljima je odlučivao žiri kojeg su činili pedagoginja Doris Velan, novinarka i voditeljica Radio Istre Marina Mejak, te likovni umjetnik Elvis Berton. "Radovi su uglavnom svi jako lijepi. S obzirom na to da je tema široka, svatko je prikazuje na svoj način, ali to je bio i cilj" kazala je Doris Velan (Parentium, 2015: nije paginirano, 26.11.2016.).

Prva nagrada pripala je Dječjem vrtiću „Medulin“, područnom odjeljenju Vinkuran. Ovaj kreativan i maštovit rad zamišljen je u formi mobila koji se izvlači iz torbe, a prikazuje Istru. Pritom se ističu posebnosti istarskih gradova i mjesta, njihova tradicija, kultura, običaji i legende. Otkrivanjem svakog novog poklopčića – istarskog mjesta, rad potiče na interakciju.

Druga nagrada, otišla je u grad Velog Jože, Motovun, područnom odjeljenju Dječjeg vrtića "Olga Ban" iz Pazina. Rad na maštovit način kombinira tradiciju nošenja marende u polje s autohtonim proizvodima istarskog podneblja.

Treća nagrada pripala je Dječjem vrtiću "Tići" iz Vrsara. Ovaj rad, visoke razine likovnosti, na drugačiji način interpretira zadanu temu. Rad je djelo grupe djece koja su individualno doprinijela njegovom stvaranju, bez „torbe“, spajajući više manjih dijelova u skladnu cjelinu, a predstavlja lik Velog Jože koji grli motovunski zvonik (Parentium, 2015: nije paginirano, 26.11.2016.).

U sklopu programa, premijerno je prikazan i kratkometražni dokumentarni film o projektu, autorice Ivane Ujčić, ujedno voditeljice projekta. Film je nastao u istarskim dječjim vrtićima za vrijeme snimanja radijske emisije "Mali svijet velikih misli", koja je pratila tijek natječaja i izradu radova. Osim radijskih emisija i filma, izložbu prati i prigodan katalog s fotografijama svih dječjih radova (loc. cit.).

Hrvatska udruga radija i novina na 8. Danima elektroničkih medija ovaj je projekt nagradila titulom najbolje radijske akcije.

"Županija je odlučila podržati ovaj projekt iz jednostavnog razloga jer i na ovaj način, preko priča, mitova i legendi, djeca upoznaju i uče voljeti svoj zavičaj", kazao je tom prigodom župan Valter Flego (loc. cit.).

Slika 14. Dječji vrtić „Medulin“, područno odjeljenje Vinkuran

Izvor: <http://www.parentium.com/prva.asp?clanak=49732> (25.11.2016.)

Slika 15. Dječji vrtić "Olga Ban" Pazin, područno odjeljenje Motovun

Izvor: <http://www.parentium.com/prva.asp?clanak=49732> (25.11.2016.)

Slika 16. Dječji vrtić "Tići" iz Vrsara

Izvor: <http://www.parentium.com/prva.asp?clanak=49732> (25.11.2016.)

Slika 17. Rad djece iz skupine „Klasići“ Dječjeg vrtića „Rapčiči“ iz Žminja

Izvor: <http://www.glasistre.hr/vijesti/kultura/rovinjski-mmc-torba-velog-joze-puna-istre-522149> (25.11.2016.)

ZAKLJUČAK

„Književnost je najvjerojatnije prvi dom emocionalne inteligencije. Ako djetetu ne pričamo priče, ne čitamo bajke i ako se premalo igra, nedostaje mu to cijelog života“ (Grgurević, 2012: 157, 01.02.2017.).

Polazeći od navedenog citata možemo zaključiti kako nikada nije prerano da djecu upoznamo s književnošću. Pri tome prednost treba dati umjetnički vrijednoj literaturi kao i djelima iz vlastitog zavičaja.

Prošlo je više od stotinu godina od kada je hrvatski književnik Vladimir Nazor objavio *Velog Jožu*. Iako je od tada djetinjstvo bitno promijenjeno, pojedine teme i likovi djeci su podjednako zanimljivi i danas, kao i u vrijeme kada su nastali. Ovim se radom nastojalo to i pokazati. Hrvatska dječja književnost bogata je vrijednim djelima koja je ponekad samo potrebno prilagoditi i prezentirati ih na djetetu blizak i zanimljiv način.

Stari običaji našeg kraja, narječje i priče polako se gube modernim načinom života. U svojem odgojno-obrazovnom radu s djecom, odgojitelji mogu biti prenositelji tradicije kroz različite sadržaje unesene u svakodnevne aktivnosti.

Ovim se radom pokušalo ukazati kako je *Veli Jože* dio tradicije i vrijedno književno djelo, te je kao takvo pogodno za brojne kreativno-umjetničke interpretacije s djecom predškolske dobi.

Na temelju podataka iznesenih u ovom radu, može se zaključiti kako je Vladimir Nazor jedan od najznačajnijih pisaca hrvatske dječje književnosti. Svojem je radu pristupao savjesno i kritično, te nadasve iskreno, trudeći se obogatiti dječji svijet i prenijeti djetetu univerzalne poruke o moralu i toleranciji, dobru i zlu koje nikada ne zastarijevaju.

Predškolski odgoj i obrazovanje ima važnu ulogu u kulturnom razvoju djece, a knjiga, odnosno priča, predstavlja nezamjenjivo sredstvo odgoja. Stvaranjem pozitivnog odnosa prema tradiciji, što započinje u najranijoj dobi, utječemo na djecu kako bi i oni sami kao odrasli ljudi sudjelovali u očuvanju tradicije.

LITERATURA

TISKANI IZVORI:

1. Crnković, M. (1980.) *Dječja književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Crnković, M. i Težak, D. (2002.) *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.
3. Franković, S. (2012.) *Maslina i sveti lug – Nazorove mitske teme i motivi*. Zagreb: Bibliofil.
4. Gjurgjan, I. Lj. (1995.) *Mit, nacija i književnost „kraja stoljeća“ : Vladimir Nazor i William Butler Yeats*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
5. Gračaković, M. (2010.) *Tražim nekog dječaka: Vladimir Nazor među Crikveničanima*. Crikvenica: Gradska knjižnica Crikvenica.
6. Hameršak, M. i Zima, D. (2015.) *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam International.
7. Hranjec, S. (2006.) *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Idrizović, M. (1984.) *Hrvatska književnost za djecu: sto godina hrvatske dječje knjige*. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske.
9. Jurdana, V. (2015.) *Igri: Mala zavičajna čitanka (s primjerima iz čakavske poezije Drage Gervaisa)*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile.
10. Nazor, V. (1979.) *Veli Jože*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Nazor, V. (1999.) *Izbor proze*. Zagreb: Matica Hrvatska.
12. Nazor, V. (1995.) *Krvavi dani*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Nazor, V. (1997.) *Veli Jože: dječja verzija*. Zagreb: Hena.com.
14. Nazor, V. (2001.) *Veli Jože*. Zagreb: Mozaik knjiga.
15. Nazor, V. (2006.) *Veli Jože*. Zagreb: Alfa.

16. Zalar, I. (1979.) *Nazorovo stvaralaštvo za djecu u svjetlu suvremene kritike i metodike*. Zagreb: Školska knjiga.
17. Žeželj, M. (1973.) *Tragom pjesnika Vladimira Nazora*. Zagreb: Stvarnost.

MREŽNI IZVORI:

1. Albertini, P. (2015.). Domaći kant. [Online] Dostupno na: <http://www.kazaliste.hr/index.php?p=article&id=2149> [Pristupljeno: 17.01.2017.]
2. Bedrina, D. Instalacija – Kravata oko Arene. [Online] Dostupno na: <http://academia-cravatica.hr/hr/projekti/70-instalacija-kravata-oko-arene> [Pristupljeno: 20.11.2016.]
3. Biletić, B. D. (2008.) Nazor, Vladimir. Istarska enciklopedija. [Online] Dostupno na: <http://www.istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1877> [Pristupljeno: 15.09.2016.]
4. Dagostin, A. (2015.). Festival Veli Jože: Program pratilo 300-injak djece. *Glas Istre*. [Online] Dostupno na: http://www.glasistre.hr/vijesti/pula_istra/festival-veli-joze-program-pratilo-300-injak-djece-502042 [Pristupljeno: 20.11.2016.]
5. Grgurević, I., Fabris, K. (2012.). Bajka i dijete s aspekta junaka usmenoknjiževne i filmske bajke. *Metodički obzori: časopis za odgojno – obrazovnu teoriju i praksu* [Online]. 7 (14). str. 157. Dostupno na: <https://www.hrcak.srce.hr/file/117137> [Pristupljeno: 01.02.2017.]
6. Hrvatska enciklopedija. Nazor, Vladimir. [Online] Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=43168> [Pristupljeno: 19.09.2016.]
7. Ivon, H. (2010.) Dijete, odgojitelj i lutka. [Online] Dostupno na: <https://www.scribd.com/document/241786455/DIJETE-ODGOJITELJ-I-LUTKA-pdf> [Pristupljeno: 17.01.2017.]
8. Kečkemet, D. (2004.) Samoća u krševitom fjordu. *Slobodna Dalmacija*. [Online] str. 1. Dostupno na: <http://www.arhiv.slobodnadalmacija.hr/20040208/feljton01.asp1.08.2016> [Pristupljeno: 31.08.2016]

9. *Likovni natječaj „Torba Velog Jože puna Istre“* (2015.). [Online] Dostupno na: <http://www.radioistra.hr/18-radio-istra/211-likovni-natjecaj-torba-velog-joze-puna-istre> [Pristupljeno: 26.11.2016.]
10. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (2012.) Uz obljetnicu rođenja Vladimira Nazora. [Online] Dostupno na: <http://www.nsk.hr/uz-obljetnicu-rodjenja-vladimira-nazora/> [Pristupljeno: 25.09.2016.]
11. *Obaranje svjetskog rekorda najvećeg „Pazinskog cukerančića“ ikad napravljenog* (2016.). [Online] Dostupno na: <http://www.uopazin.hr/obaranje-svjetskog-rekorda-najveceg-pazinskog-cukerancica-ikad-napravljenog/> [Pristupljeno: 25.11.2016.]
12. Osnovna škola Vladimira Nazora (2016.). Veli Jože inspirirao drugaše. [Online] Dostupno na: http://www.os-vnazora-pazin.skole.hr/?news_hk=1&news_id=2527&mshow=290 [Pristupljeno: 01.12.2016.]
13. Osnovna škola Vladimira Nazora Pazin (2016.). Što sve može Veli Jože?!. [Online] Dostupno na: http://www.os-vnazora-pazin.skole.hr/ps/motovun?news_id=2480 [Pristupljeno: 20.11.2016.]
14. Osnovna škola Vladimira Nazora Pazin (2016.). Projekt se nastavlja- betoniranje platoa. [Online] Dostupno na: http://www.os-vnazora-pazin.skole.hr/ps/motovun?news_hk=5729&news_id=2348&mshow=1742 [Pristupljeno: 20.11.2016.]
15. Paščenko, J. (2011.) Mitološka simbolika u Nazorovom stvaralaštvu. *Časopis za hrvatske studije*. [Online] 7 (1). str. 141-145. Dostupno na: <http://www.hrcak.srce.hr/file/128560> [Pristupljeno: 12.10.2016.]
16. *Predstavljen program festivala Veli Jože* (2015.). [Online] Dostupno na: <http://citajme.com/predstavljen-program-festivala-veli-joze/> [Pristupljeno: 20.11.2016.]
17. *Proglašeni pobjednici likovnog natječaja „Torba Velog Jože puna Istre“* (2015.). [Online] Dostupno na: <https://www.parentium.com/prva.asp?clanak=49732> [Pristupljeno: 26.11.2016.]
18. *Prvi festival Velog Jože od sutra u Motovunu* (2014.). [Online] Dostupno na: <http://kulturistra.hr/lang/hr/2014/07/prvi-festival-velog-joze-od-sutra-u-motovunu/> [Pristupljeno: 20.11.2016.]

19. Rimanić, M. (2015.). Kroz mitove i legende bolje se upoznaje zavičaj. *Glas Istre*. [Online] Dostupno na: http://www.glasistre.hr/vijesti/pula_istra/kroz-mitove-i-legende-bolje-se-upoznaje-zavicaj-503230 [Pristupljeno: 26.11.2016.]
20. Šimunov, M. (2007.) Scenska lutka kao poticaj za stvaralaštvo studenata predškolskog odgoja. *Metodički obzori: časopis za odgojno – obrazovnu teoriju i praksu*. [Online] 2 (3/6). str. 142. Dostupno na: <http://www.hrcak.srce.hr/file/19444> [Pristupljeno: 17.01.2017.]
21. Šimunov, M. (2008.) Lutkarski igrokazi nepresušani su izvor dječjeg stvaralaštva. *Metodički obzori: časopis za odgojno – obrazovnu teoriju i praksu*. [Online] 3 (6). str. 86. Dostupno na: <http://www.hrcak.srce.hr/file/52134> [Pristupljeno: 17.01.2017.]
22. Šišović, D. (2009.) Nazorov Veli Jože. *Susačka revija*. [Online] (64). Dostupno na: <http://www.klub-susacana.hr/revija/clanak.asp?Num=64&C=4> [Pristupljeno: 31.08.2016]
23. Šišović, D. (2016.). Dovršen projekt „Što sve može Veli Jože“. *Glas Istre*. [Online] Dostupno na: <http://www.glasistre.hr/vijesti/specijalna/dovrsen-projekt-sto-sve-moze-veli-joze--526764> [Pristupljeno: 20.11.2016.]
24. Turistička zajednica općine Motovun (2016.) Dani Velog Jože u Motovunu. [Online] Dostupno na: <http://www.tz-motovun.hr/dogadanja/festival-veli-joze> [Pristupljeno: 22.10.2016.]
25. Turistička zajednica općine Motovun. Festival Veli Jože. [Online] Dostupno na: <http://www.tz-motovun.hr/dogadanja/festival-veli-joze> [Pristupljeno: 20.11.2016.]
26. *Večeras video animacija „Veli Jože trese zvonik“* (2014.). [Online] Dostupno na: <http://www.regionalexpress.hr/site/more/veeras-video-animacija-veli-joe-trese-zvonik> [Pristupljeno: 25.11.2016.]
27. Vidović-Schreiber, T. (2015.). Tradicijska kazivanja i scenski izraz djece predškolske dobi. *Školski vjesnik: časopis za pedagoška i školska pitanja*. [Online] 64 (3/12). str. 505. Dostupno na: <http://www.hrcak.srce.hr/file/222686> [Pristupljeno: 17.01.2017.]

ZBORNICI RADOVA:

1. Bacalja, R., Peroš, Z. (2014.) More u dječjoj priči Vladimira Nazora. *Dijete i estetski izričaji*. Zadar: Sveučilište u Zadru. [Online]. str. 114.

Dostupno na:

www.unizd.hr/Portals/50/zbornici/Zbornik%20dijete_%20compressed.pdf [Pristupljeno: 19.09.2016.]

RJEČNICI:

1. ANIĆ, V. (1991.) *Rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Novi Liber.

POPIS FOTOGRAFIJA:

Slika 1. Prvo izdanje <i>Velog Jože</i>	23
Slika 2. Proces nastanka slikovnice -1.....	27
Slika 3. Proces nastanka slikovnice - 2.....	27
Slika 4. Završni izgled radova.....	28
Slika 5. „Divovska“ slikovnica <i>Veli Jože</i> , Osnovna škola Vladimira Nazora Pazin.....	28
Slika 6. <i>Veli Jože</i> u izvedbi „Teatra Naranča“ - 1.....	32
Slika 7. <i>Veli Jože</i> u izvedbi „Teatra Naranča“ - 2.....	32
Slika 8. <i>Veli Jože</i> u izvedbi „Teatra Naranča“ - 3.....	33
Slika 9. <i>Veli Jože</i> u izvedbi „Teatra Naranča“ - 4.....	33
Slika 10. Cipele Velog Jože.....	35
Slika 11. Najveća kućica za ptice.....	36
Slika 12. <i>Veli Jože</i> u izvedbi glumačke skupine „Istra Inspirat“.....	37
Slika 13. Puštanje lampiona prema nebu.....	38
Slika 14. Dječji vrtić „Medulin“, područno odjeljenje Vinkuran.....	42
Slika 15. Dječji vrtić „Olga Ban“ Pazin, područno odjeljenje Motovun.....	42
Slika 16. Dječji vrtić „Tići“ iz Vrsara.....	43
Slika 17. Rad djece iz skupine „Klasići“ Dječjeg vrtića „Rapčiči“ iz Žminja.....	43

SAŽETAK:

Vladimir Nazor ima važnu ulogu u hrvatskoj dječjoj književnosti. Njegova djela nalazimo na popisu lektire za djecu osnovnih škola, međutim u radu s predškolskom djecom ona nisu dovoljno zastupljena. Nazorovo iznimno bogato stvaralaštvo nudi brojne mogućnosti u radu s djecom predškolske dobi. Na primjeru *Velog Jože* cilj je bio prikazati jedan dio tih mogućnosti.

Kako bismo u potpunosti shvatili njegovu ulogu i važnost njegovih djela, bitno je da upoznamo samog Nazora. Jedan dio ovog rada posvećen je stoga Nazorovom životnom putu i cjelokupnom stvaralaštvu. U njemu otkrivamo autorov intimni svijet i njegovu iznimnu povezanost s djecom.

Priče, posebno legende i bajke, stoljećima su prisutne u svim narodima svijeta. Zbog svojih čudesnih elemenata, djeci su podjednako zanimljive danas, kao i u vrijeme kada su nastale. One razvijaju djetetov duhovni život, potiču maštu i kreativnost. Odgojitelj treba iskoristiti taj dječji interes kako bi ga upoznao s piscima i pričama vlastitog kraja. Na taj način pomažemo djetetu da bolje upozna sebe i svijet oko sebe, a zavičajnu književnost čuvamo od zaborava.

Ključne riječi: Vladimir Nazor, Veli Jože, predškolsko dijete, dječja književnost

SUMMARY:

Vladimir Nazor plays an important role in Croatian children's literature. His works are on the list of required reading for elementary school children, but in working with preschool children they are not sufficiently represented. His extremely rich creativity, offers many opportunities to work with children of preschool age. In example of *Veli Jože*, the purpose was to display one of these options.

In order to fully understand the role and importance of his works, it is important to know Nazor himself. One part of this work is dedicated to Nazor's biography and overall creativity. In it we find the author's intimate world and its exceptional connection with children.

Story's, especially legends and fairy tales are for centuries present in all nations. Because of their miraculous elements children are equally interested today, as well

as at the time they occur. They develop the child's spiritual life, stimulate imagination and creativity. Educator should use children's interest in order to meet with writers and stories of their own homeland. In this way we help the child to get to know themselves and the world around them, and native literature keep from oblivion.

Keywords: Vladimir Nazor, Veli Jože, preschooler, children's literature